

PONTICE

MARTIE 1939

ANUL I

No. 3

PONTICE

REVISTĂ LUNARĂ DE ARTĂ ȘI CULTURĂ DOBROGEANĂ

Apare sub patronajul Excelenței Sale

D-LUI N. OTTESCU, REZIDENT REGAL AL ȚINUTULUI MĂRII

MEMBRI FONDATORI:

Alecu Al., Alecu Dan, Belcin Lazăr, Benteoiu I., Cărpinișanu Sever, Cergău Titus, Cialic Eug., Constantinescu-Mircești C. D., Constantinescu Silvia Sandi, Coriolan Gh., Cotovu Sandra, Dimitriu G. L., Dinu Ion, Duma George, Galaction Craioveanu, Arhiereu, Gherghel Al., Gherontie, Episcop al Tomisului și Durostorului, Ionescu P. Dr., Lăzărescu Traian, Lolu Ion, Micu Ion, Nicolau Th., General, Papahagi P., Petrescu Valerian, Roman Bonifaciu, Rădulescu-Dobrogea N., Rucăreanu Radu, Sălceanu Gr., Sarry N. C., Șteflea Al., Stoicescu D., Tomulescu G., Vulcan Scipio, Vulpe Aurel, Zambaccian K. H.

Inscrisă în registrul de Publicațiuni Periodice al Tribunalului
Constanța Secția I-a, sub No. 14 din 10 Decembrie 1933

Proprietar : AUREL VULPE

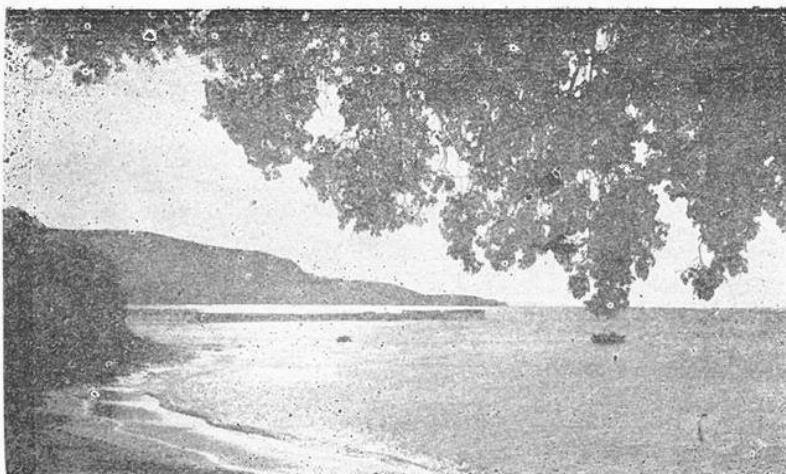
Redactor răspunzător : GEORGE DUMA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : Constanța, Strada Scarlat Vârnăv No. 27

Abonamentul anual Lei 300

Pentru Instituții „ 1000

EXEMPLARUL 25 LEI

Dobrogea pitorească

Golful Balci

ABRITTUS

La o depărtare de aproape 12 km. dela hotarul judeţean dintre Constanţa şi Caliacra, pornind prin Fundeni spre Cămlăru, pe un loc dominant în chip de platou vast, cu margini pe alocuri abrupte, pe alocuri în coborîre uşoară spre niveluri de cîmp, se află *Cetatea Abrittus*. Acum e o întinsă peluză de verdeaţă între cele două sate, unde veacurile au lăsat-o, *Aptaat* — în raza căruia se află dealtfel cetatea — şi *Cămlăru*. Pămîntul şi iarba i-au acoperit zidurile şi i-au tănuît ruinele dinăuntru. Numai pe margini albesc resturi de ciment antic şi pietre, scoase la iveală de mîinile celor care au văzut în ea, în cursul anilor, mai mult o carieră decît un centru de civilizaţie romană. La dărîmăre au contribuit — desigur fără vina lor — şi arheologii care, din lipsa mijloacelor necesare desăvîrşirii lucrului început şi consolidării materialului descoperit, au fost nevoiţi să şi întrerupă activitatea. Au intervenit şi timpuri turburi, de războaie şi uri; dar peste toate Demiurgos a aşternut pămîntul uitării şi legănarea ierburilor.

Identificarea Cetăţii *Abrittus* se datoreşte arheologului *Skorpil*, care a făcut aici o serie de sondejii înainte de reanexarea sudului Dobrogei. Rezultatele acestor sondejii au fost publicate în

Revista Institutului Rus de Arheologie din Constantinopol („*Izvestia Russkago Arheologhiceskago Instituta vâ Constantinopole*“, Tom. X, 1905). De asemenea sunt cuprinse relaţiuni cu privire la *Abrittus* în cunoscuta lucrare a lui *Ernest Kalinka: Antike Denkmäler aus Bulgarien* (tipărită la Viena, în 1906; p. *Abrittus*, pp. 349—358). Ultime însemnări asupra aceleiaşi cetăţi, vor fi publicate de arheologul *Skorpil*, care — după cum îmi scrie Părintele Profesor *Ikononov* din Varna — are în manuscris studiul: „*Monumente creştine din regiunea de lingă mare a peninsulei balcanice, pînă în sec. XI*“ (*Hristianski pametniţi vâ Primorskata oblast na balkanskiat poluostrov, do XI vek*).

După reanexare, sudul Dobrogei a intrat în cîmpul de preocupare al ştiinţei noastre arheologice. Vasile Pîrvan a dat spre cercetare această cetate regretatului *G. G. Mateescu*, specialist în antichităţi traco-romane. Săpăturile întreprinse de el, în anul 1916, n’au durat decît prea puţin timp, fiindcă au fost întrerupte de războiul cel mare. După terminarea războiului, săpăturile n’au fost reluate, astfel încît vizitatorul de azi al cetăţii *Abrittus* nu are nimic de văzut din măreţia ei.

Datorită înțelegerii deosebite pe care o arată antichităților din Ținutul Mării d. *Rezident Regal N. Ottescu*, după o părăsire de două decenii, activitatea arheologică va deschide din nou *sesamul* zidurilor antice ale cetății *Abrittus*, de data aceasta însă cu toți sorții și augurii buni ai unui lucru dus la capăt. Întregul material arheologic descoperit va intra în *Muzeul Regional al Dobrogei* din Constanța, într-o secțiune aparte, așa cum piesele *durostorene* și cele *capidavense* își au un loc bine fixat în clădirea, acum în curs de amenajare, din fața Casinoului Constanței.

O șosea bine îngrijită va da posibilitate vizitatorilor să meargă pînă la *Abrittus*, așa după cum alte șosele, tot în condițiuni optime, vor duce la *Civitas Tropaei* (*Adamclisi*) și *Tropaeum Traiani*, la *Histria* și la *Capidava*. În chipul acesta *Dobrogea*, întru cît intră ea în Ținutul Mării, va deveni una din regiunile atractive acum și prin urmele sale istorice, în afară de cecace poate oferi prin stațiunile ei de pe litoral.

Porțiunea din sud a *Dobrogei*, corespunzînd oarecum celor două județe, *Durostor* și *Caliacra*, era denumită *Getia crobyzică*, potrivit numelui acelei populații trace locuitoare în această regiune. *Abrittus*, care se află în această regiune, are în nume o rezonanță aborigenă. *Vasile Pirvan* *) pune acest nume alături de *Brittura*, pe baza unor analogii de prothesă, ca în *Samus* din *Dacia* și *Asamus* din *Moesia*, sau ca în *Amutria* și *Motrees*. Vorbînd de dubletele geto-bithynice — destul de multe — tot el alătură lui *Abrittus* pe *Abrettene*, numele unei regiuni din *Mysia*. În consecință, nomenclatura e băstinașă, getă.

Se crede că *Abrittus* a fost fundat de împăratul *Traian*, cel așa de mult legat de noi. În urma primului război dacic, după o victorie urmată de o deziluzie,

Traian își dă seama că o stăpînire a *Daciei* lui *Decebal* nu poate fi deplin asigurată decît printr'o întărire pe întinderi. „Deaceea — spune *V. Pirvan***) — în al doilea război, principala bază de operație este *Oescus*; principala ofensivă în stînga *Dunării* e în *Moesia Inferioară*; principalele construcții și întemeri de garnizoane mari legionare ale lui *Traian* sunt în vederea dominării cîmpiei muntene: *Durostorum* și *Troesmis*. Și ca urmare, fundații urbane foarte importante în aceeași *Moesie Inferioară*: *Nicopolis ad Istrum* în fața *Zimnicei*, *Marcianopolis* (la apus de grecescul *Odessus*), un fel de nou *Naissus*: cheia stăpînirii Răsăritului *thraco-getic*, — și *puternicul Abrittus*“.

Iată calificativul — „puternicul“ — care definește cetatea fundată de *Traian* în plinătatea importanței sale. Cetatea era legată, fiind un centru distinct de putere și civilizație romană, prin șosele care duceau spre celelalte centre din *Scythia Minor*. Un drum nou, pornind dela *Marcianopolis*, trecea prin *Abrittus* și *Tropaeum Traiani*, străbătînd mijlocul *Dobrogei* în sens longitudinal.

Abrittus e important și în epoca următoare, creștină, fiind sediu episcopal. Săpăturile făcute de *Skorpil* au scos în lumină o biserică, presupusă ca aparținînd vremii lui *Constantin cel Mare*.

* * *

Insemnările sumare, expuse în rîndurile precedente, nu sunt decît o mică invitație la cunoașterea amplă, pe care o vor ocaziona săpăturile din anul acesta și din anii următori.

IOAN MICU

*) V. P., *Getica*, p. 225, p. 235.

**) *ibidem*, p. 118.

MINIATURĂ

Un fluture, purtat de Dumnezeu,
Se-atinse 'n sbor de umăru-mi haihui.
Eu m'am pierdut departe 'n drumul meu,
El s'a topit în leagănele lui.

Atât, un sbor pe-o trecere și-apoi
Tăcerea și neantul între noi.
O clipă doar, un amețit sărut
De aripă pe umărul de lut
Și am pierit de-apururi amândoi!

GEORGE GREGORIAN

FATA MORGANA

Dumneata ai plecat din sat de mult și nu-ți mai amintești de mine.

E atâta vreme de atunci și atâtea lucruri s'au petrecut, încît slova mea acum nici nu știe cu ce să înceapă, fiindcă peste ținerea noastră de minte s'a așternut un ușor păienjenis, ca o ceață de toamnă timpurie care învăluie lumina zilei.

Din noianul acelor timpuri poate n'ai uitat cu totul oamenii și locul copilăriei.

Așadar, îți mai amintești de noi, de toți, ca și de Zina, fata cea de șaisprezece ani, care înălbea pânza de in în tabonul lui Calai, primăvara, când ciripeau stoluri de scatii și se risipeau pe scaeți ca grăunțele aruncate din pumnul semănătorului, de Thaïs al lui Miu Petre, de feciorul lui Manea Droșcaru, — știi, slăcăul care te-a cules din mijlocul drumului, într'o iarnă năprasnică, după ce trecuse peste d-ta sania lui Gheorghe a lui Năcă...

Dar, pe Ion al lui Răducu, ce te învăța să flueri ca trenul, acel dolofei de băiat care pufăia ca o locomotivă și stârnea tot praful de pe uliță, când o lua la fugă cît putea, dela un capăt la celalt al satului, pe înserate, ca să-și arate puterile, îl mai ții minte? ..

L-am îngropat alaltăeri... Tot satul a fost cuprins de jale. Au fost oameni și dela Sirbeni, Arțari, Ileana și Vlăiculești la înmormântarea lui. I s'au sfârșit zilele, sărmanul, lovit de o boală grea. O fi avut brîncă ori gălbănare, nu știu. Doctorul dela Lehliu a spus că a murit de o boală molipsitoare.

Ulmul lui Guță, la umbra căruia a pososit, în vara anului 1868 sau 69, trăsura în care se afla Regele Carol I, în călăto-

riile sale prin țară, trecând și pe la Ștefănești, a rămas tot așa de falnic ca și în timpul copilăriei noastre. Ba, să nu mint. Uneori, primăvara mai leapădă și el din crăci. Se usucă pe la poale, dar dau altele la loc.

Află însă, că părul lui nenea Miu s'a uscat într'o vară și azi nu mai există. A ars la sobă din el până i s'a urît. Gros cum îl știi, de nu-l cuprindeau trei oameni cu brațele, a fost doborît la pămînt doar din câteva lovituri de topor. Avea o scorbura mai sus de rădăcină, și iarna, toți cîinii dela suhatul din Sulimanul, acolo își aflau culcușul.

Moș Radu Postelnicu, feciorul său Vasile Nedelescu, Mogoș Orzaru, Neculai Hătătau, baba Maria dela Odaie, baba Anuța care se mutase la Podari, care te-a crescut pe d-ta și pe frații d-tale, Mitoi și încă mulți pe cari altădată îi știai, acum cu toții se odihnesc în cimitirul satului.

Ulițele pe care hălăduiam toată ziua până în amurgul serii, s'au schimbat și ele cu totul. Parte s'au îngrădit la măsurătoarea făcută, zicîndu-se că treceau peste locuri virane de casă, iar cele mai însemnate, nu știu, zău, sau așa mi se pare mie, nu mai sunt acelea de odinioară. Pe marginealor nu mai cresc nici bozii și nici mierea ursului sau coada șoricelului. S'au pietruit și sunt mai tari ca betonul și pe ele nu mai sburdă de mult cete de copii, fiindcă nu mai au loc de atîtea automobile, de curse cu pasageri și de marfă.

Biserica cea veche dela Odaie a fost închisă de nu mai țin minte. Mi se pare, că chiar părintele Enache, i-a ridicat antimisul. O rod carii și putregaiul, și stă tristă

între salcîmi, căci nimeni nu se gîndește să-i alunge cucuvele și liliiecii. N'ar costa prea multe parale o reparație de doamne ajută, dar sătenii cu dare de mină n'au gologani pentru așa ceva.

Cea nouă din Ștefănești a rămas tot așa cum poate o mai știi. Cu clopotnița cea mare la intrare, cu sfîntul Petru și Pavel zugrăviți în pridvor, cu cimitirul care cuprinde astăzi și pogonul lui Vasile Ciupitu din fund, pe care l-a cumpărat epitropia, a rămas nespoită pe-afară, dar cei trei ulmi ce-și clatină vîrfurile în înaltul cerului, o străjuesc cu fală și o acoperă vara, cu umbra lor răcoroasă.

N'am vrut să fac aci o înșiruire întocmai a tuturor lucrurilor care s'au întîmplat pe la noi, fiindcă pe d-ta nu te mai interesează și apoi ce însemnătate mai pot avea cînd ele au trecut de mult în cimitirul uitării chiar și pentru noi? Fără voia mea însă, condeiul îmi fură gîndurile și aruncă slovele pe hîrtie cu iuteala cu care sunt svârliți snopii, în vară, din gura secerătoarelor flămînde.

Deacea, mai află că pe urma lui Bică al lui Moldoveanu, — știi, tîncul cât o șchioapă ce se spăria și de umbra lui și care sta cu casa tocmai la marginea satului din spre Socolaia — au rămas orfani trei copii de tată. A fost împușcat, în primăvară se împlinesc doi ani, de către un jitar de pe moșia lui Ilicescu. De abea își încropise și el o mică gospodărie cu doi cai în bătaură, cu o vacă în celar și cîteva pogoane de pămînt primite dela socru-său și după patru ani dela cununie l-a și înghițit pămîntul.

Se dusesse pe cîmp cu un cumnat al lui, un copil de vreo paisprezece ani, să cosească niște fân pentru vite, și cum de-a nimerit el pe moșia boierească, tot satul se miră. Căci altfel era un om cuminte, așezat, cinstit și nu rîvnea la bunul altuia. Băiatul rămăsese în căruță, iar el nici n'a apucat să cosească cîteva poștațe de ovăz verde și a și dat un hain de pîndar peste ei, un ungur adus de prin Ardeal.

— „Ce cauți tu aici, mă tîlharule?” a răcnit acesta la el, și cât ai clipi a și repezit pușca de la umăr la ochi și a tras, ciuruindu-i tot trupul cu alice.

— „M'ai omorît ca pe un cîine”, a apucat Bică a-i răspunde și cum a putut cu aju-

torul copilului, s'a suit în căruță. Cînd au ajuns acasă, Bică încă era cald și în toale însîngerate. Pe drum își dăduse sfârșitul. Iar băiatul era alb ca varul. Plîngea și povestea cum a murit cumnatu-său și cum strigase el pe drum îndurerat, cînd băga-se de seamă că vactele lui se auzeau din ce în ce mai încet.

— Stai nene, nu muri! Stai nene, nu muri!

Acestea sunt vestile de pe la noi, triste și totdeauna pline de amaruri; poate că în lumea orașelor soarta oamenilor o fi mai bună.

Scrisoarea prietenului meu Lixandru, care leagă firul copilăriei noastre cu vreo două decenii și jumătate în urmă, evoacă lucruri trăite, cuprinse dealungul anilor, învăluite într'un nimb de nostalgică chemare, risipite cu dărnicie din zodia întîmplării, ce dispar treptat, treptat, odată cu umbrele oamenilor. Parcele care cunosc destinele omeniești, torc neîncetat din caerul lor cărăruile pe care se strecoară sfioși pașii noștri, spre eternul necunoscut.

Deacea, drag prieten de la țară, află că și azi ca și pe vremea anilor noștri dinții, îți împărtășesc gîndurile mele pline de aceeași înmugurire pe care o aveau odinioară florile din părul lui Thaïs, cînd sosea primăvara, primăvara cea nouă cu cîntec de pitpalac prin taboane și prin grînele verzi ce se pierdeau în zare; dar vestile de aici n'au nicio însemnătate pentru cumpăna minții tale, pentru armătura ta sufletească.

Așadar, să lăsăm la o parte sgomotul străzilor noastre de aici, clacsonul de automobil, circulația de vehicule și furnicarul de oameni și să ne întoarcem cu toată cuviința, înapoi, cu anii, pe drumuri neumbrate, înțelenite de iarbă, printre lanuri de grîu, de galbene covoare de rapiță, și de încîntătoare ostroave de purpură, risipite ici, colo, de frageda floare de mac.

E atîta frumusețe odihnătoare pe întinsul acestei cîmpii a Bărăganului, cînd holdele sunt pline de tinerețea clorfilei și florile de luminărică sau de vinețele, de sângele voinicului sau chiar cele de sipică, apar sfioase pe marginea drumurilor, cînd în văzduh vibrează triluri de ciocârlie, unduiri de miresme, plutiri de aur din înaltul albastru, încât priveliștea nu mai e

un peisagiu ori o întindere monotonă de câmpie fără sfârșit, ci un miragiu care se încheie la orizont cu valurile repezi ale unor fugărite ape fără răgaz. De jur împrejur, în depărtări de deșert, Bărăganul cel necuprins e înconjurat totuși de un hotar. E apa morților. O viziune de transcendentă, care aparține aici, pe pământ, sufletelor de dincolo de noi.

Obșteasca înțelepciune a celor vii, a spiritualizat-o plastic și posesiv, ca fenomen valabil și totuși atât de ireal.

Când soarele e la amiază, și genele sunt umezite de atâta căldură, când liniștea isvorăște din plin la tot pasul, și din depărtări, din spicele holdelor, din firisoarele, miliardele de firisoare de iarbă, din potirul florilor, când singurătatea stăpânește totul cu o imobilitate de stîncă, doar Fata Morgana a câmpului își înalță meterezi de ape în zarea serafică și mână val după val, într-o goană nebună și pace adâncă.

Pretutindeni tăcerea își desfășoară aripi încropitoare de vis și uitare. O evadare din eu și din larga stepă a gândurilor.

În mijlocul atâtor elanuri prinse de rădăcini, nu-i timp de meditare, căci soarele urcat sus, sus de tot, de trei sulți, coboară ușor spre asfințit și în aer prind șoburi de insecte, de fluturași pictați, de fâlfâiri de aripi a vreunui herete, iar holdele îndată se învioresc când o fâșie de vânt s'a născut din gol și clatină toată văpaia.

Undeva se arată un punct mișcător, care se pierde printre porumburi; vreun pândar pornit spre casă își îndeamnă calul să meargă la trap, ascuns și el de zădus ca șopârla.

În curînd, nourii se investininteză în culoarea sîngelui.

Noaptea pogoară pe aripi nevăzute și aruncă lin de tot umbre într-o polifonie de jazz, panteistă, a glasurilor de greieri, de lăcuste și de bondari.

Bărăganul de altă dată, cu întinderea lui pustie, a rămas doar în Pseudo-kynegeticos al lui Odobescu și în poezia lirică a lui Alecsandri. Pe ața orizontului nu mai stau ca o salbă, înșiruite movile mari, ascuțite, din vremuri preistorice și nici vulturii cei salnici, la poalele lor, cu „grumazuri golașe și jupuie“.

Fierul răscolitor al plugului a răsturnat tot pământul în lung și în lat și a tras după

el, la început, sărace așezări de case, dar cu timpul gospodării trainic încheiate, odată cu ușoara prăvălire a acelor „tumuli“ cari punctau câmpia, scăldată în soare și izolare. Pământul a chemat la sin pe stăpînitori și a alungat tot pustiu cu păsări răpitoare, cu haite de lupi și cuiburi de hoți.

Doar ca o pitorească evocare, au rămas neclintite în mintea noastră, versurile poetului:

*Pe cea câmpie lungă a cărei tristă zare
Sub cer, în fund, departe, misterios dispăre,
Nici casă, nici pădure, nici râu răcorilor,
Nimic nu 'nveselește pe bietul călător.*

Căci azi Bărăganul cel necuprins e o țarină mănoasă, împinzită de sate, străbătută de drumuri, tăiată în două de acel „Zmeu cu aripi de foc“, care leagă lumea dela mare cu capitala țării.

Au dispărut de mult, prietene Lixandre, de pe la noi, și acea tabără de care ce se înlanțuia ca verigele unui lanț și apuca drumul cel mare al Olteniței, unde se deșertau hambarele cu grâu și se vindeau pe galbeni de aur și voie bună. Zeci de căruțe, cu stăpîni lor și alți însoțitori, porneau laolaltă din sat, întovărășindu-se ca să nu cadă pradă unui Șogor, Crăcea sau Stancu Lupu și să fie jefuite de toată munca dintr-o vară. Căci despre acești vestiți tilhari, ce-și aveau cuibul în pădurea Ciornuleasa de lângă Obilești, tremurau toate satele din cuprinsul județului. Locul lor sigur de operațiuni îl aveau și în Valea Tinganului, pe unde nimeni dintre cărauși nu îndrăznea să mai treacă, de îndată ce se insera.

Acele care cu poveri, cînd se urneau din loc, aveau o însemnătate mare pentru toți căraușii. Căci fiecare se gîndea la necazurile ce le putea întâmpina în lungul unei asemenea călătorii, care ținea trei, patru zile la dus și două, trei, la întors. Trebuia ca omul să-și revizuiască întîi carul, cu bleavurile osiilor, fiindcă nu era un lucru așa de nimic să i se rupă la întîmplare vreunul din ele și să rămînă cu povară cu tot în mijlocul drumului. Se îngrijeau dar și de ceasul rău, și luau cu ei un vîrtej de lemn, cuie de corn și còpil.

Cu toată unsoarea roților, din cauza grelei poveri și a uzajului, osia care era

de lemn se putea reteza într-o doară ca o smicea de salcie retezată de un briceag tăios. Pentru reparatul ei era nevoie și de iscusință, dar în primul rînd de o sculă și de mai multe piese de schimb. Cu vârtejul de lemn, se găurea corpul osiei de care se prindea în cuie de corn acel còpil, adică o parte de osie, la capătul unde ea se rupsese. Odată lucrul făcut, toată banda de care se urnea din loc și caravana nu se mai oprea de cît îndată cu sosirea nopții, când vitele se dehămau și erau lăsate să pască pe cîmp și să se odihnească pînă la ivirea cloșcei cu pui pe bolta cerească.

Nu mai vorbesc și de acel îngrozitor scîrjit pe care îl produceau roțile în mer-sul lor potolit, ce se auzea de la o mare distanță.

În chipul acesta se bătea drumul Olteniței ca să se vîndă recolta de peste an. Cărauș după cărauș și car după car, acestui convoi nu aveau ce-i face temuții tâlhari, căci oamenii își întăreau curajul și la o luptă dreaptă, nu le era nici lor bine.

S'a întîmplat odată la dus, să le iasă Ștefăneștenilor înainte, cel mai vestit dintre hoți — Crăcea — care făptuise o sumedenie de jafuri și omoruri, dar căraușii n'au înghețat de spaimă la apariția lui și nici nu s'au dat bătuți, după cum s'ar fi așteptat el.

Tocmai ieșeau din pădurea Ciornuleasa, când i-a somat să oprească, cu o flintă în mînă și două pistoale la brîu:

— Cine sunteți voi? Stați puțin... Ce aveți în saci? Unde ați ascuns galbenii?

— Cine ești tu să ne 'ntrebi de galbeni?

— Eu sunt Crăcea!

— Poți fi! Galbeni avem la calea întoarsă!

— Și cînd vă întoarceți dela Oltenița?

— Asta-i treaba noastră. Dar, să lei a-minte! N'ai să-i capeți, așa cu una, cu două...

Și Crăcea n'a mai scos o vorbă. Cît ai clipi din ochi, s'a făcut nevăzut.

Acestea-s numai cîteva amintiri, prietene Lixandre, din cele atît de multe, care-mi stăruiesc în minte și mă poartă spre voi, cînd vreau să-mi primenesc gîndurile și să mă întorc înapoi, sub umbra răcoroasă a ulmului lui Guță, unde a poposit diligența cu Regele Carol I, însoțit de prim-ministrul bătrîn Ion Brătianu.

Ba, primarul satului, Niță Datcu, la un moment dat, simțindu-se la largul lui în vorbă, cu înalții oaspeți, a cerut o țigare lui Ion Brătianu, care i-a oferit-o îndată...

Ne povesteau bătrînii cum le-a ieșit în cale tot satul, cu multă smerenie și plin de bucurie, că avea prilejul să vadă pe Domn.

Și l-au văzut!

Iar după o jumătate de ceas, de popas, trăsura cu tînărul Domn a plecat și s'a pierdut în zare.

Și așa s'au tot dus, unul după altul, toți cei de atunci, mînați din spate de alte generații.

Val după val, ca și Fata Morgana a cîmpului, a Bărăganului cel necuprins...

VALERIAN PETRESCU

LUCRURI SIMPLE...

A fost un visător Gilly? Un poet? Un fantezist? El crede mai curând c'a fost un cinic. Și-un mincinos. Și-un leneș. Mereu pus pe ceartă și contraziceri.

Ura disciplina ca pe cel mai primejdios vițiu, iar de moraliști îi era silă ca de niște lighioane narticate. Se uita cu milă și dispreț la profesorul cu pantalonii necălcați și cu lentilele ochelarilor plonșate, care pretindea că zidește, simetric și arhimedic, un sistem de viață cântărită cu miligramul și împărțită în compartimente etichetate.

Socotindu-se pătruns de filosofia lui Jean Jacques Rousseau, comentată vag de acelaș profesor, Gilly afecta un libertinaj sfidător și privea peste umeri cu suficiența unui savant tăcut. Natura, adică maidanul, îl chema ca un pământ făgăduit, ca o bucurie festivă, iar trântele și încăerările, bușelile și sdreliturile, hainele sfâșiate, nasurile turtite, odihna pe o margine de șanț sau sforăiala pe un stog de fân, apa sorbită dintr'un ciob sau conflictele limpezite prompt c'o lovitură de picior, îi mergeau la inimă, mai înviorătoare ca dimineața și mai prestigioase ca epopeile lui Homer!

Dar de nădă ce pătrundea la Mad și-i vedea ochii cu luciri înstelate, gura cu zâmbet enigmatic și părul cu reflexe de argint, avea o subită senzație de reculegere și de echilibru. Parcă debarca de pe un vapor clătinat de valuri și de nesigură, și se regăsea, deodată, pe pământul sănătos și ferm. Tot triumful și gloria maidanului, rămăneau dincolo de prag, ca pielea șarpelui care se primește. 3

După cum toate lucrurile par albastre atunci când le vezi printr'un geam albastru, așa se vedea și el, drept și respectuos, prin ochii înstelați ai Madei. Privirea ei, și atmosfera din jurul ei, îmbibată cu parfum de floare tropică, îl pătrundea ca o binefacere, ca o îmbrățișare. Supus și tăcut, se așeza pe covor, la picioarele ei, deschidea

cărțile cu pagini anoste, și, ca prin minune, textul se lumina, frazele palpitau, iar înțelesul lor îl pătrundea generos și fecund ca o ploaie.

Pentru că intervenea Mad, cu explicațiile ei muzicale, cu întregirile ei intuitive, cu frumusețea vibrantă a glasului și cu minunatul ei dar de a-i intra în suflet.

„Întinderea și umflarea membranei celulare, se numește turgescență... Datorită acestei turgescențe... Spune și tu: Turgescență!

„ — Da, mamă... turgescență...

„ — Așa. Datorită acestei turgescențe, celula crește, iar planta pluricelulară... Spune și tu!

„ — Da, mamă. Planta pluricelulară...

„ — Bun. Vasăzică, planta pluricelulară crește și ea. După ce celulele au mai îmbătrânit, protoplasma nu sporește, dar vacuolele cresc, și ele au un rol mare în schimbările osmotice, ca și în fenomenul turgescenței și al creșterii celulelor care continuă tot timpul cât protoplasma este lipită de pereții celulari...”

— Dar la ce te gândești, Gilly?

— La mata... Aș vrea să te întreb ceva.

— Întreabă.

— De unde știi mata atâtea carte?

Ea îi trecea cu palma peste obraz și-i răspundea râzând:

— Doar am învățat și eu la școală și nu sunt atât de bătrână ca să fi uitat, deși sunt foarte multe lucruri de care nu-mi mai aduc aminte.

El dedea din cap neîncetător.

— Mata, mamă, nu mă minți niciodată, dar mă înșeli totdeauna...

— De ce spui asta, Gilly?

— Pentru că așa cred eu... Femeile uită ce n-vață prin școli...

— Iaca eu n'am uitat!

— Mata nici n'ai învățat prea mult prin școli.

— De unde știi?

– Singură mi-ai spus-o.
 – Atunci te-am înșelat !
 – Ba m'ai înșelat mereu.
 – Și, la urma urmei, ce te privește de unde știi ? Poate că am învățat acum, odată cu tine.
 Intrebările acestea, vedea bine că o turbură.
 Avea deci o cutioară cu secrete în care îl oprea să privească.

Dar nici când îl mințea, nu se sătura privind-o și ascultând-o. Nici odată nu scornea vreo altă treabă ca să dea bir cu fugiții, nici nu-și aducea aminte că dincolo de prag îl așteptau băieții lăsați în stradă sau că pe maidanele glorioase, „foot-ball”-iștii ridicau slavă sportului românesc, înjurându-se cordial și cucernic ! Dar când se găsea printre onorabili lui camarazi, în iureșul fierbinte al luptelor, în timpul snoavelor, al „aventurilor” sau al meditațiilor, dar mai ales la școală, când asculta explicațiile cu pretenții de „prelegeri” ale dascălilor fără imaginație și fără entuziasm, simțea cum de undeva, dintr'un fund de conștiință, se trezește și îl cheamă un clopoțel argintiu, o vibrație îndepărtată și solemnă. Ce goale erau vorbele profesorilor, ce ștearsă era știința lor și ce decolorate erau imaginile lor, față de simpla și caldă erudiție a Madei !

Pentru Gilly, tata nu era tata. Nu era nici domnul Tudor Gălășescu, nici conu Todiriță, cum îi ziceau prietenii, nici domnul Director, cum îi spuneau funcționarii, dactilografele și cameristii dela Bancă. Era „domnul Trabuc !” Și-i spunea așa, nu numai pentru că fuma țigări groase de foi, ci pentru că întreaga lui făptură avea forma și înfățișarea trabucurilor : „umflată la mijloc” și subțire la capete. Toate lucrurile care aveau oarecum această formă, îi erau mai dragi, și poate fără să-și dea seama, și le alegea croite pe același tipar. De pildă bas-toanele și tocurile. Parcă toate erau bune de fumat, mai ales că toate, ca și îmbrăcămintea, erau de culoare „kaki”, aidoma cu a havanelor. De prin toate buzunarele ieșiau capetele blonde ale țigărilor întocmai ca piticii din vestmintele lui Guliver.

Îi spunea deci „domnul Trabuc”, dar numai în ascuns. În față îi zicea „domnu Buc”, iar în intimitate „Bucu”, sau „Bucule”. N'a fost greu apoi să devină pentru toată lumea Bucu, fără să știe cineva de unde i-a venit acest dar. Numai Mad știa și spre fericirea lui Gilly, vedea că lucrul o mulțumește. Ea însă îi zicea „Tu”, fără să poată afla Gilly vreodată dacă acesta era un pronume sau o prescurtare a lui Tudor.

Director de bancă, plin până'n gât de termeni comerciali și financiari, de teorii economice și combinații valutare, Bucu trecea în lumea lui drept un „as” și era cooptat în toate consiliile de adminis-

trație. Dolofan, voios și cu trabucul aprins, răs-pândeă în jurul lui un fum înecăcios și o bună-voință mai înecăcioasă, căreia Mad îi zicea „sătulă”, pe când Gilly o socotea numai „încrăzută”, și când se gândea la asta, avea în vedere trupul, bas-toanele, țigările și tocurile lui, toate de culoare havană și toate umflate la mijloc.

Se scula de zece ori dela masă ca să telefoneze undeva, dar niciodată nu răspundea cuiva în timpul mesei. Mânca citind o gazetă pe care o sprijinea de vasul de flori din mijlocul mesei, sau socotind pe un petec de hârtie cine știe ce nouă combinație pe care trebuia s'o expună în cutare sau cutare loc. Râdea larg și sgomotos, încântat de sine, și cu gura plină de aur. Sufla greu, ca după goană, se enerva repede, evita discuțiile lămurite și când se vedea încoțit de vreun „încăpățânat”, și ținut în loc, se silea să rădă, și cădea de acord, în silă. Dar niciodată n'ar fi recunoscut că n'afară de el ar mai fi putut avea cineva dreptate. Mărâia doar, jumătate glumind, jumătate mănios :

– Așa ești tu !

Sau :

– Așa sunteți voi !

Adică : „Cedează de silă, dar tot eu am dreptate”. Pentru că atunci, când lucrurile ieșeau rău, să poată spune cu toată seninătatea : „Eu am fost contra... V'am prevenit... V'am demonstrat ! Treaba voastră”, uitând să spună același lucru când treburile ieșeau bine.

Cu rost ori fără rost, oriunde și oricui, spunea în gura mare că nu datorează nimănui nimic, că este propria lui creațiune, că nu l'a ajutat nimeni, niciodată, că n'a avut nimeni grijă de el, că n'are nici părinți, nici frați, nici prieteni. Că a muncit enorm, că a creiat și mai enorm, că a îmbogașit o lume întreagă și că n'a avut altă deviză decât munca și cinstea, și că n'a cules decât ingratitudine ; că a pierdut, că a fost adesea victima bunătății și a încrederei, că pretutindeni s'a lovit numai de necinste și de lipsă de caracter, că e desgustat de oameni și de viață, că-n Franța e așa, că-n Germania e altfel, că-n Anglia oamenii sunt turnați în bronz, dar că aici sunt numai „lichele” și leneși, numai oameni nepricepuți și de rea credință, risipitori, nerecunoscători și pe deantregul imorali. Ca să dea dovadă că el e altfel, făcea singur piața, cântărea ouăle, băga degetele în smântână ca s'o guste, iar acasă căuta prin lada de gunoi să vadă dacă servitoarea n'a scos prea groase cojile de cartofi. Cumpăra fructe dela oltean, și după ce le alegea pe cele mai frumoase, după ce tăia două trei mere să vadă dacă nu sunt viermănoase, după ce le cântărea la miligram, mai șterpelea o gutue,

o pară sau un pumn de prune, sub cuvânt că l-a înșelat ieri... Deseori olteanul nu era decât un copil, încovoiat sub greutatea coșurilor, slab, desculț și cu cămașa ținută. Plângea și-l ruga să-i dea înapoi mărul sau para luată pe deasupra, că-l bate „jupănu“ di seara... Bucu râdea, cu gura plină de aur, își aprindea o havană care costa de cinci ori cât marfa cumpărată, îi arunca în ochi fumul înecăcios și-i spunea scurt:

— Șterge-o, că te iau la palme!

De multe ori Gilly privea scena dela fereastră, împreună cu Mad, și-i auzea cinstita și nobila amenințare. Câteodată, olteanul vrea să se împotrivească, să protesteze, să ceară marfa înapoi. Atunci Mad se trudea în toate felurile să-i facă semn olteanului să tacă, iar Gilly scotea limba de un cot, strâmbându-l pe Bucu! Iar după ce băiatul înțelegea semnele lor și se prefăcea că pleacă, resemnat, Mad îl trimetea pe Gilly să-i dea gologanul cu care-l păgubise Bucu și foarte adesea câte o bonboană sau o prăjitură. Cum observase într-o zi că un pui de oltean fumează, și ca să se răzbune pe Bucu, Gilly i-a furat o cutie întreagă de trabucuri și a împărțit-o cu negustorașul desculț!

— Mamă, de ce o fi atât de scârbos Bucu?

Mad se prefăcea că îl desaproba cu asprime.

— Vai, Gilly, nu-i frumos să spui așa despre tata! E un om econom, și atâta tot!

— Ba e un scârbos, dacă nu te superi, mata! Și te rog să nu-i mai spui „tata“ că nu-mi place!

El e trabuc, e director, e șef, e gras, dar nu-i tata!

Apoi, cuprinzând-o pe după mijloc sau pe după gât, îi desmerda stofa subțire a rochiei și-i săruta ochii.

— Matale da, ești măicuța mea... Pe mata nu vreau să te supăr, cu toate că-mi place să-ți spun mai mult Mad decât mamă!

— Spune-mi cum vrei, dar fii respectuos și cu el...

— Cum să fiu dacă minte într'una?

— De unde știi că minte?

— Iaca știu! Nu spune el mereu că n'are niciun frate?

— Gilly, nu-ți dau voie!

— Imi dai sau nu-mi dai, n'are importanță!

Ai putea să spui și mata acelaș lucru?

— Care lucru?

— Că n'are niciun frate?

— Da' ar avea...

— Mad! strigă el cu desăvârșită mânie. Mata nu trebuie să minți! Nu trebuie să mă înșeli! Doar te-am auzit cu urechile mele când îl rugai odată să nu uite „că-i este frate!“

— N'ai înțeles bine...

— Mad! Lasă-l numai pe el să mintă! Lui îi

stă bine. Nu-l vezi cum se umflă când minte? Și nu-l vezi atunci cum seamănă cu havanele pe care le fumează, cu tocurile cu care scrie și cu bastoanele cu care se plimbă?

— Gilly tu ești un nebun... Un copil nebun.

— Cred că te înșeli, Mad. Nu sunt nici nebun, nici copil nu mai sunt...

— Poate vrei să te însori...

— Nu, asta n'o vreau. Dar aș vrea să aflu, câtă carte știe Bucu, dacă nu poate face deosebire între un pentagon și-un poligon?

— În schimb știe altele.

— Eu cred că nu știe nimic.

— Gilly, bag de seamă că începi să-ți iei nasul la purtare!

— Nu, Mad. Sunt numai convins că nu știe nimic!

— Iar eu îți spun că nu știi ce vorbești!

— Bine, Mad, să zicem că ai dreptate. Dar ia spune-mi, de ce îmi zici Gilly? Ce sunt eu? Picolo? Clown? Dansator la „Moulin Rouge“?

— Ia te uită! Dar de unde știi tu de „Moulin Rouge“? Și cum ai băgat tocmai acum de seamă că-ți zic Gilly?

— Pentru că mi-au atras alții atenția și pentru că sunt sigur că numai din capu lui Bucu a putut eși așa ceva! Pe bărbier îl cheamă Gilly, pe papagalul farmacistului îl cheamă Gilly, pe cățelul căpitanului îl cheamă Gilly, pe iapa maiorului o cheamă Gilly...

— Bine, bine, zise Mad râzând. Dar nici bărbierul, nici papagalul, nici cățelul, nici iapa maiorului nu dansează la „Moulin Rouge“!

— Acolo e altcineva care dansează, și pe care o cheamă Gilly!

Mama îi prinse bărbia între degete și-l sili să o privească în ochi. Nu părea surprinsă.

— Ai aflat?

— După cum vezi.

— Așa. Și ce părere ai?

— Despre Bucu?

— Nu, despre „cineva“-ul care dansează la „Moulin Rouge“.

— Cred că merită să o cheme Gilly, că trebuie să fie creață ca javra căpităneșei, proastă ca papagalul farmacistului și năvălăș ca iapa maiorului! De aceea te rog ca cel puțin mata să nu-mi mai spui Gilly. Mata ești altfel, scrii romane, știi geologie, botanică și biologie, cânti la pian și nu adormi la teatru, iar pe deasupra ești frumoasă, Mad, iar când îmi spui Gilly, ești urâtă! Zău, dacă te mint! Uite, încearcă și-mi spune Virgil! Numai odată! Te rog! Doar așa mă cheamă!

— Lasă-mă!

— Te rog! Numai odată! Și ca să vezi că am dreptate, uită-te în oglindă! Vei vedea ce bine-ți stă!

— Lasă-mă!

— Te rog!

— Virgil!

— Vezi? Uite cum îți strălucesc ochii, cum îți s'au aprins obraji și cum îți tremură genele! Iar eu, spune drept, nu sunt și eu mai frumos când mă numesc Virgil? N'am și eu aer de poet latin și de fiu de scriitoare? Gilly e caraghios și e stupid! Pe cât timp Virgil! Te gândești îndată la Eneida, la Georgicele, la Bucolicele... Vezi că știu și eu carte?

— Văd că ești un nebun...

— Mad, spune-mi sincer, ce preferi? Un nebun sau un prost?

— Dar cine-ți spune că ești prost?

— Numele de Gilly! Uite, numai cât mă gândesc, și parcă mă văd scuturând scrumierele la „șant-tan” sau alergând să cumpăr un trabuc pentru Domnul Director! Gilly nu poate fi decât un prost și un maimuțoi, și să mai știi că atunci când uit lecția, mă chiamă Gilly, și că de câte ori îmi vei mai spune așa, voi fi un prost, iar mata ești urâtă ca ciurma!

— Gilly!

— Iar?! Dar nu înțelegi m-a-m-a-n, că ești urâtă?

— Tare ești nebun... Virgil!

— Așa da! Un Virgil poate fi nebun, pe cât timp Gilly nu poate fi decât un prost... Iar eu, Mad, nu vreau să fiu un prost... Prostu' e desguștător, e umflat, e gol, și nu știe să facă deosebire între pentagon și...

— Acum te rog să isprăvești, Virgil! Ești încă prea tânăr...

— Mad! Ia uită-te în ochii mei! Nu cumva... Nu cumva... ești nefericită, Mad?

Bucu pleca disdedimineată, dar se 'ntorcea acasă de douăzeci de ori, iar de pe unde se afla, telefona de-o sută de ori pentru nimic. Numai ca să i se răspundă! Și totdeauna pe Mad o chema!

— Allo! Allo! Tu ești, dragă? Nimic... Am vrut să știu ce faci... Atât.

Iar după zece minute:

— Allo! Allo! Tu ești, dragă? Cine? Gilly? Chiam'o pe maică-ta!

Gilly o chema, iar ea apăsa cu putere pâlnia pe ureche și rostea rar și uscat:

— Eu... Ce faci, Tu?

Punea apoi receptorul în furcă și-și trecea cu mâna peste ochii cu reflexe de noapte înstelată. Și nu știa Gilly de ce-i venea să creadă că-n clipele acelea, Mad era rece!

Se reazeza la birouașul ei, își sprijinea din nou tâmpla pe palmă și 'ncepea să scrie pe niște hârtioare tăiate simetric. Cu toate că drumul dela ochii ei

până la hârtia pe care scria, era doar de câțiva centimetri, părea că privirile-i se duceau foarte departe, că pătrundeau hârtia, că străbăteau prin lemnul mesei, că se afundau în pământ și răsbăteau în adâncuri întunecoase, de unde culegeau nu se știe ce imagini și ce frământări. Chiar urechea ei era atentă la sgomote pe care ei nu le auzea, la glasuri pe care nu le înțelegea, și se înfiora, ca și când ar fi ascultat un freamăt îndepărtat. Trecea dela o stare sufletească la alta. Uneori zâmbea peste strălucirea perlată a dinților. Atunci ochii i se închideau pe jumătate, se apropiau mai mult de hârtie și urmăreau cu bucurie șirul slovelor mărunte, care 'n clipele acelea de febră, răsăreau și mai armonioase de sub penița ei cu vârf de platină. Unul după altul, dictate parcă de glasul tăcerii, șirurile se 'ndeseau, filele se umpleau, teancul foilor scrise creștea, iar Mad, transfigurată, scria mereu, zâmbea, improșca cerneală, nu băga de seamă că-și pătează degetele și nici că Gilly stătea aplecat peste umărul ei și citea ceea ce credea că-i ascunde! Dacă telefonul se 'ndura să tacă, stiloul nu se odihnea o clipă. Ochii Madei ardeau atunci în friguri, obraji i se îmbujorau, pieptul îi fremăta cu putere, iar i-nima îi bătea sgomotos.

De lângă umărul ei, sau de jos, de lângă picioarele ei, Gilly o privea în extaz. Ii desmerda părul sau genuchii, îi scotea pantofii, îi lua în brațe picioarele, îi netezea glesnele, și le pune lângă obraz, și asculta fuga șuerătoare a stiloului, îngânata de respirația ei pasionată. Luată de șuvoiul gândurilor sau de torantul emoțiilor, Mad evada din realitate și trecea într-o lume inaccesibilă gândului lui.

Uneori se oprea brusc, ca în fața unei piedici neașteptate. Atunci se bosumfla ca un copil căruia i-a căzut o muscă în lapte... Și vedea că și-a pătat degetele! Scotea buza de jos ca de obicei, începea să se șteargă cu felii de lămâie și cu sugătoare, iar Gilly, amețit de frumusețea ei șegalnică, își infunda capul în stofele subțiri ale rochiei ei, găsind acolo un refugiu dulce și cald. Ea își pleca deasupra lui capul cu întuneric de noapte, îl săruta apăsător, înfiorându-l cu parfumul ei de floare tropicală și cu atingerea rece a cerceului ei de diamant...

nu știa cât iani are... Era poate mai mic decât Gill acum... Sau poate mai mare... În orice caz mai cu minte, mai entuziast și mai generos. Era al vârstei lui... Al inimii lui... Poate al presimțirilor lui...

Casa lor era la parter, chiar la stradă, iar înapoia ei, în fundul curții, mai era o clădire veche, cu două etaje, tot a lor, închiriată în întregime lui Frau Fuchs, o nemțoaică slabă și urâtă, care dădea camere și pensiune unei duzine de oameni a-

dunați din toate colțurile lumii. Ca să învedereze și mai mult caracterul cosmopolit și internațional al acestei întreprinderi, bătrâna nemțoaică își botezase stabilimentul „Corabia lui Noe”, iar Gilly și cu ai săi, când vorbeau despre vreun personaj din pensiunea lui Frau Fuchs, îi ziceau „unul din corabie”. Mad spunea: „Azi am primit chiria dela Corabie”, iar servitoarea spunea și ea, cu grai moldovenesc: „La Coraghie cată să hie cineva bôlnav, că o vinit doitoru!”

Toți locatarii „Corăbiei” intrau pe aceeași porțiță și treceau pe lângă geamul odăiței lui Gilly. Mulți dintre ei plecau și se întorceau la ore foarte regulate, astfel că Gilly dimineața nu pleca la școală înainte de a-l vedea urnit pe Volodia, rusnacul cu șapcă de piele, care era șofeur la uzinele comunale. După plecarea lui Volodia, intra neapărat Chiriță, covrigarul, care-și avea abonații lui, după cum avea și Ghiță jurnalistul, și Stavru, iaurgiul. Lăptăreasa, brutarul și sifonarul, veneau și ei, dar aceștia nu aveau de-aface decât numai cu Frau Fuchs. De trei ori pe zi, venea și factorul care depunea toată corespondența celor din „Corabie”, într-o ladă de zahăr vopsită cu albastru și botezată de Frau Fuchs cutie de scrisori. Veneau apoi într’una, tot felul de furnisori, creditori, portărei, oțteni cu zarzavaturi, cu ouă și cu cărbuni. Veneau elevii domnului Poirier, profesorul evreu care da lecții de franceză „în particular”; veneau ucenicele domnișoarei Lisette, croitoreasa dela al doilea; veneau cucoanele să-și afle norocul în cafelele doamnei Sarmisa, ghicitoare persană care nu știa decât ungurește, și veneau camarazii de scenă ai maestrului Arhibald, tenorul dela subsol, iar din când în când venea și Herr Friederich Gast, compatriotul lui Frau Fuchs și comanditarul „Corăbiei”.

Ieșeau sau intrau, încrucișându-se în dreptul odăiei lui Gilly. Mai teți se salutau. Unii își strângeau mâna, iar alții se făceau că nu se văd. (Acești „alții”, nu erau decât un tapițer polonez și-un mezelar ceh, care-și disputau întâietatea politică în Europa și râvneau deopotrivă la grațiile domnișoarei Lisette dela al doilea).

Mai era un arhitect, care pentru Români se numea Papelania, petru Greci Papelanis, pentru Bulgari Papelanof, pentru Sârbi Papelanici... Numai pentru el nu se știa cum se numea, dar de neam era din Macedonia. Tot la al doilea, față ’n față cu atelierul domnișoarei Lisette, era instalat un dentist cu nume englezesc, iar la parter, stăteau, în aceeași odaie, două studențe basarabence, care priveau pe gaura cheiei în odaia de alături unde locuia un Turc, de pela legația Otomană. La subsol, pe lângă maestrul Arhibald, mai trăiau vre-o doi-trei oameni necăjiți, fără stare civilă și fără destin...

Atât locuința dela stradă, cât și clădirea în care se afla „Corabia”, era proprietatea lui Mad. Ea le administra. Din cei opt zeci de mii lei pe care îi lua dela Frau Fuchs, Bucu nu lua nici un gologan. Toată suma o întrebuința Mad pentru îmbrăcămintea ei și a lui Gilly, pentru mobile, pentru impozite și pentru reparații. În ordinea casnică a părinților, era stabilit ca fiecare să trăiască cu al său. Bucu plătea leafa servitoarelor, coșnița, taxele lui Gilly, la liceu, și foarte rar câte un bilet la teatru sau la operă, unde Mad se ducea cu foarte multă greutate. Ei îi plăcea mai mult să meargă cu Gilly la matineu, fie la teatru, fie la cinematograf, unde vedeau programul de două ori! Pentru aceasta băiatul îi era foarte recunoscător. Se așezau alături, Gilly își strecura mâna pe sub brațul ei, își pleca tâmpla pe umărul ei și urmărea cu emoție mișcarea de pe ecran, răsând cu hohote la părțile vesele sau ghemuindu-se cu groază la cele tragice. Ei nu-i plăcea să comenteze cele văzute. În tot timpul spectacolului, nu scotea o vorbă și nu manifesta nici o tresărire. Din toate formele de exteriorizare a sbuciumului, părea că n-o interesează decât prăbușirile, și la propriu și la figurat. Urmărea cu dinții strânși dramele lăuntrice, mișcarea epavelor și a zdrențelor umane. Montările fastuoase, cu baluri sau recepții princiare, cu supra-abundență de aur și pietre scumpe, cu toalete și uniforme, cu lachei și majordomi, n-o impresionau. Dar când printre zecile de personaje în frac sau cu monoclu, se iveau r a t a t u l, — omul care a f o s t și se încăpățânează să creadă că încă mai este, — când îl auzea rostind monosilabe dure și-l zărea infulicând la bufet tartine cu icre negre, ba strecurând și-n buzunar câteva pișcoturi, Gilly o simțea înfiorându-se. Mad îi lua mâna între palmele ei calde și din când în când i-o strângea repede, voind parcă să-i atragă atenția sau poate să se încredințeze că nu era singură în sala acea întunecoasă, unde băteau arpele atâtor destine.

O mai impresionau apoi diminețile estivale, aurorele boreale, lunecarea vapoarelor printre fior-duri, dispariția caravelor în tăcerile albe ale Polului Nord sau în umbrele singurătății ale Alaskăi. Cititoare nesăturată a lui Jack London, a lui Johann Bojer și a lui Knut Hamsun, traducătoare a lui Ibsen, admiratoare a lui Ciaikovski, dacă a lui Rigoletto și măicuță adoptivă a lui Peer Gynt, Mad făcuse din inima ei o altă „Arcă a lui Noe”, în care toți naufragiații găseau un locșor, toate strigătele un răsnet și toate năzuințele un punct de reazem. Poate de aceia nu se ’ndura s’o isgonească pe Frau Fuchs când nu-i plătea chiria; poate de aceia îi plăcea și lui Gilly să se vâre printre pensionarii de pe „Corabie”, să asculte franțuzeasca

semită a d-lui Poirier, povestirile eroice ale d-lui Papelania, tânguirile lui Frau Fuchs, ariile răgușite ale maestrului Arhibald și repetițiile vibrante ale domnișoarei Gilly dela „Moulin Rouge“ care, am uitat să spunem, că locuia tot în „Corabie“.

Mad dormea singură, iar dormitorul ei era despărțit de al lui Gilly printr-o portieră de stofă. Ca să intre cineva la ea, trebuia să treacă pela el. Separățiunea între ea și Bucu, mersese până acolo, încât își făcuse și baie personală, în care intra din dormitor. Gilly când se culca, închidea ușa pe dinăuntru.

Bucu dormea într-o cameră de lângă birou, unde lui Gilly nu-i plăcea să intre.

În afară de aceste patru piese, nu mai era decât hall-ul care slujea și ca sufragerie. Odaia servitoarelor era sus, în prelungirea podului.

În scurtele discuții pe care le avea cu Mad, Bucu se arăta totdeauna foarte nemulțumit că nu are „casă mare“, că Mad nu vrea să primească lume nici să dea vizite. Se referea la afacerile, relațiile și interesele lui, care se resimțeau de această lipsă de legături personale, amicale și chiar intime. El ar fi dorit o locuință cu șapte-opt încăperi, pe altă stradă, mobilată elegant, adică ceva potrivit cu situația lui de mare economist și de financiar notoriu. Nu se putea resemna la vechea lor veselă desperechiată, la mesele cu furnirul plesnit și la dulapurile cu oglinzile încetoșate. Voia covoare groase și moi, aduse deadreptul din Persia, tacâmuri de argint, lustre cu sute de lumini, tablouri dela „Salon“ și bibelouri japoneze.

Mad îl asculta, uitându-se la Gilly sau ștergându-și degetele de cerneală...

— Spune, dacă n'am dreptate! continua Bucu, plimbându-se de colo-colo. Lucrurile acestea mi se impun! Interesele mele suferă! Ce fel de om sunt eu, dacă n'am o casă și o familie unde să-mi invit, măcar odată pe an, prietenii cu care lucrez și cu care câștig? (Punea accentul grav pe cuvântul „câștig“, iar Mad continua să se uite la Gilly sau să se șteargă pe degete...) Știu că nu-ți convine să răspunzi, pentru că nu știi ce jenat mă simt din această cauză. La urma urmei, vreau și eu să vadă lumea că am o nevastă frumoasă, că știu să primesc, că am și eu un interior, că se poate discuta aci și literatură... Am o sumedenie de prieteni care se ocupă, ca și tine, cu artele... și pe care mi-ar plăcea să-i „epatezi...“! Pe urmă aș mai vrea să te văd cu alte toalete, cu altă blană, cu alte bijuterii... Doar nu-s un terchia-berchia!

Discuțiile acestea, sau mai bine zis, monologurile acestea, se repetau totdeauna în hall, singurul loc în care se întâlneau tustrei. Mad după ce se ștergea bine de cerneală, prindea între degete soneria de deasupra mesei.

— Sofișo, servește masa!

— Poftim! Țipa Bucu, după ce ieșea servitoarea. Așa răspunzi gentilețelor mele! „Servește masa“! Și nici bonețică nu și-a pus, idioata! Am s'o dau afară! Eu vreau să stilez pe toată lumea și...

— Tu ce mănânci, Gilly? îl întreba Mad pe copil, iar Bucu înțepenea la mijlocul frazei, căuta o încheere onorabilă, pe care n'o găsea, apoi începea să râdă, arătându-și tot aurul din gură...

G. M. VLĂDESCU

CONSIDERAȚIUNI GENERALE ASUPRA ISTORIEI DOBROGEI

Istoria provinciei noastre pontice reprezintă un lanț continuu de vicisitudini prelungindu-se peste aproape treizeci de veacuri, fără a mai vorbi de vârstele preistoriei, încă prea puțin cunoscute. În această lungă evoluție sunt numeroase fenomenele de repetiție, pe baza cărora se pot stabili caracterele permanente ale micului teritoriu dintre Dunăre și Pontul Euxin, atât de clar conturat de natură, atât de singuratec în aparență și totuși atât de legat de lumile diverse care îl înconjură.

Dobrogea se află situată la o articulație importantă dintre patru mari compartimente geografice. Spre Vest, ea se leagă de Dacia și de întreaga Europă danubiană. Spre Nord, în Basarabia meridională, se mărginește direct cu imensitatea continentului eurasiatic. Spre Răsărit și Sud, adică pe mare și prin Peninsula Balcanică, ea vine în contact deopotrivă cu lumea Mediteranei și cu Orientul sau Asia Anterioară. Departe de a reprezenta un element de separație între aceste lumi atât de opuse, provincia noastră e, din contră, pentru tendințele fiecăruia un punct de atracție și pentru toate un loc de întâlnire, pașnică ori violentă.

De aceea, ca și în aspectele ei fizice, Dobrogea este, și în evoluția ei istorică, o țară de variație și de contraste.

Puține ținuturi în Europa au văzut perindându-se pe solul lor atâta umanitate, de proveniențe atât de diverse.

Mosaicul de naționalități, care a caracterizat în totdeauna Scythia Minoră, este o consecință a acestei perpetui mișcări de popoare europene și asiatice în preajma gurilor Dunărei. Bogatul tezaur archeologic, așa de prețios pentru studiul trecutului dobrogean, reprezintă o altă consecință.

Istoria acestei provincii e una din cele mai frământate: o lungă serie de schimbări brusce, în care primitivitatea și civilizația, pustiu și înflorire, decadență și progresul alternează într'un ritm neașteptat, fără tranziție, după cum se impune una ori alta dintre tendințele din preajma ei.

Nestabilitatea este un caracter evident care se desprinde din istoria Dobrogei. Nimic însă n'ar fi mai greșit decât să acordăm acestei nestabilități valoarea unei definiții și să concludem că ar fi vorba de o țară ciudată, un fel de *no man's land* bătut de toate vânturile, fără legături organice cu vreuna din marile unități geografice din prejur. Evoluția istorică a Dobrogei nu ne îngăduie să tragem o asemenea încheiere.

Trebue să observăm că această țărișoară nu reprezintă același rost pentru fiecare dintre marile regiuni menționate. Tendințele pe care Dobrogea le primește prin cele patru laturi ale sale corespund unor necesități și unor scopuri total diferite. Dacă unele din aceste tendințe se exclud, altele se completează armonios. Pe când

raporturile dintre Nord și Sud, adică între populațiile eurasiatice și lumea mediteraneană și orientală sunt în permanență dușmănoase, contactul dintre Vest și Est, adică între lumea danubiană și Mare, este prin excelență pacific. Astfel Scythia Minoră constituie, în manifestările de viață umană din Răsăritul Europei, o mare răscruce de drumuri. Este, de o parte, calea longitudinală, unică, obligată, pe care se întâlnesc impulsunile popoarelor eurasiatice cu reacțiunile imperiilor meridionale, de alta curentul transversal, care leagă Dacia cu Pontul Stâng (S. Mehedinți).

Primul drum, Nord-Sud, constituie o axă de lupte fără cruțare, între două zone diverse ale lumii. El interesează mai cu seamă istoria universală. Rătăcind pe imensitatea fără obstacole serioase dintre Altai și Baltica, diversele popoare nordice ori eurasiatice pe care întâmpinarea le îndreaptă spre Apus și spre Miazăzi ajung, sub imperiul foamei ori al spiritului de aventură, să-și caute un drum spre orizontul însoțit al Mediteranei, unde le așteaptă perspectiva unui traiu mai ușor sau mirajul bogățiilor acumulate într-un mediu de înaltă civilizație. Dar, între cotul de Est al Carpaților și Marea Neagră, nu se găsesc decât două căi care duc spre Miazăzi. Una, peste Bărăgan, e foarte anevoioasă, căci populațiile care locuiesc în pădurile Munteniei o pot tăia în orice clipă. Cealaltă cale, prin Dobrogea, e singura preferabilă: ea prezintă folosul că obstacolul important al Dunării poate fi trecut dela primul elan, prin surprindere, departe de centrul forțelor care ar putea reacționa fie dinspre Sud, fie dinspre Carpați.

Încă dela primele știri ale istoriei despre invaziuni, începând cu Cimmerienii și cu Scythii, Dobrogea, numită pe atunci și Scythia Minoră, a jucat acest rol de poartă de pătrundere spre Miazăzi. Mai târziu, Bastarnii germanici, apoi Sarmații iranieni, tot pe aci și-au început numeroasele lor incursiuni prădalnice. Când Carpii getici din Moldova, sub impulsul migrațiilor germanice, s'au năpustit asupra provinciilor romane, prin Nordul Dobrogei și-au făcut drum. Iar Goții n'au părăsit năvălirile lor furioase asupra Scythiei Minore, pe drumul longitudinal, decât atunci când, primiți în imperiu ca federați, li s'a încredințat această provincie ca s'o locuiască și s'o apere im-

potriva Hunilor. Cât despre aceștia din urmă, popor mongoloid ca și Avarii, ca și Bulgarii de la început, tot pe la gurile Dunării și-au căutat vad, când s'au năpustit înspre Balcani. Chiar Slavii, cu toată masa lor împrăștiată, au atacat imperiul roman, în primul moment, numai pe drumul de mijloc al Dobrogei. Pe acest drum, în apropiere de Durostorum și la Ulmetum, îi întâlnește împăratul Iustinian cu prilejul operațiilor sale destinate să restabilească autoritatea romană la Dunăre. În epoca modernă, când lumea eurasiatică și-a găsit în slăbit un echilibru în vastele granițe ale împărăției moscovite, iar locul invaziilor dezordonate de altădată a fost luat de expedițiile armatelor ruse împotriva Turcilor, comandanții acestor expediții au fixat totdeauna trupelor lor o principală direcție ofensivă prin Dobrogea.

Impulsunile nordice pe această cale longitudinală au provocat, precum era fatal, reacțiunea popoarelor meridionale. Fiind vorba de societăți așezate, orânduite, legate de pământul lor, având o civilizație înaintată, această reacțiune nu se putea mărgini multă vreme la o simplă rezistență locală, neurmărind decât respingerea momentană a năvălitorilor și lăsând la voia întâmplării posibilitatea unei reîntoarceri a lor.

De îndată ce micile organizații politice pe triburi și pe cetăți, din Balcani, din Egeea și din Asia Mică, aveau să facă loc primelor formațiuni teritoriale întinse, se puneau problema asigurării împotriva invaziilor nordice. Imperiul pers, sintetizând toată lumea Asiei Anterioare, a fost primul stat meridional care a încercat să atace din plin această problemă. Și a făcut-o cu un curaj și cu o înălțime de concepție care merită toate elogiile istoriei. Dacă totuși n'a izbutit, • fiindcă soluția radicală pe care a urmărit-o Darius, era de fapt irealizabilă. Cauzele invaziilor se pierdeau în fundul unei lumi vaste și necunoscute, unde nici o voință omenească nu le putea prinde. Marele Rege a trebuit să se socoată mulțumit cu schițarea unei granițe la Dunăre, ale cărei ape, late și adânci, dedeau impresia aparentă a unui obstacol natural precis și eficace. Era, de fapt, o linie de apărare destul de precară, fiindcă totdeauna a putut fi forțată, dar era singura posibilă. Partea sa extrem de slabă o constituia marele ocol pe care îl face fluviul spre

Nord, desemnând conturul unghiular și lunguieț al Dobrogei și punând pe strategul sudic în fața unei grave dileme: sau să ocupe și să mențină cu orice preț această provincie în întregime, până în Delta, expunându-se astfel reacțiunii carpato-danubiene, care se bucura, în această parte, de o superioritate incontestabilă, sau să renunțe la linia continuă a fluviului, încercând să o scurteze prin lucrări artificiale. Valurile romane, așa zise ale lui Traian, dintre Tomis (Constanța) și Axiopolis (Hinog-Cernavoda), dovedesc că n'a fost lăsată de o parte nici această ultimă alternativă, cu toate riscurile și risipa de energie pe care le comporta.

Stăpânirea Persilor în Scythia Minoră a durat foarte puțin. Dar eforturile lor a rămas, mai bine de două milenii, un exemplu de urmat ori o tradiție de respectat. Thracii balcanici, abia uniți într'un stat teritorial sub dinastia odryșă, nu vor întârzia să-și întindă stăpânirea până la Dunăre, spre a se opune Scythilor. Philipp al Macedoniei se va vedea silit să se afirme în Dobrogea împotriva acelorasi năvălitori. Alexandru cel Mare nu va întreprinde fantastica sa epopee în Orient până ce nu își va fi asigurat o liniște relativă la Dunăre. Zopyrion, generalul său, va pieri căutând un succes himeric în stepele dela Nord de gurile fluviului. Prin același risc grozav va trece Lysimach, care va desfășura o îndelungată și penibilă activitate numai ca să-și statornicească o stăpânire efectivă asupra Dobrogei.

Singuri Romanii vor izbuti să facă din Dunăre o linie de apărare, iar din drumul invaziilor o cale imperială. Dar nu vor menține acest rezultat decât cu prețul unor uriașe eforturi militare, care vor fi cu atât mai mari și mai greu de suportat, cu cât atacurile barbare, în epoca migrațiilor, vor fi mai dese și mai covârșitoare. În cele din urmă, imperiul, devenit byzantin, va trebui să se retragă de aci copleșit de superioritatea, zdrobitoare a năvălitorilor nordici.

Succesorii Romanilor din Balcani, Bulgarii, vor avea ochii ațintiți continuu spre Miazăzi. Timp de trei secole ei nu vor reprezenta, nici chiar în centrele lor cu oarecare civilizație dela Aboba-Plisca, și dela Preslav, decât o hoardă eurasiatică așezată pe marile drumuri ale unui impe-

riu meridional (J. Ancel.) Dunărea nu va avea o însemnătate, ca frontieră, decât pentru Byzantini, cari vor folosi primul prilej ca să se întoarcă aci. Incepând cu anul 1000 aproximativ, Byzanțul va fi tot timpul prezent în Dobrogea, fie prin expansiunea sa militară directă din secolele XI-XII, fie sub forma influenței religioase și politice indirecte din secolele XIII-XIV, când principatul local al lui Balica și Dobrotici nu va cunoaște alt izvor de autoritate decât tronul din Constantinopol. Turcii, reluând pe seama lor unitatea și rostul imperiului byzantin, nu se vor opri în vijelioasa lor înaintare decât la Dunăre. La Nord de fluviu se vor mulțumi pretutindeni cu o suveranitate bazată pe tribut și capitulații. Ideia graniței meridionale la gurile Dunării va fi în sfârșit moartă atunci când împărăția rusească va impune o stabilitate și o civilizație sedentară lumii eurasiatice și când unitatea carpato-danubiană, reprezentată prin neamul românesc, va fi capabilă să-și creeze o țărm la Mare...

Pretențiunile meridionale care se mai manifestă uneori asupra Dobrogei și gurile Dunării nu sunt decât reminiscențe anahronice ale unor tendințe imperialiste, pe care nimic nu le mai justifică. Drumul Nord-Sud e astăzi solid întrerupt.

Curentul transversal, al doilea element de circulație al răscrucei antropogeografice dobrogene, reprezentat printr-o serie de multe drumuri paralele, scurte și directe între Dunăre și litoral, e total opus celui longitudinal, nu numai ca poziție topografică, dar și ca semnificație istorică. El reprezintă o direcție de contact prin excelență pacifică: pe aci se îndeplinește colaborarea armonioasă dintre oamenii Mării și ai Dunării. Prin căile sale transversale, Dobrogea constituie o prelungire a unității carpato-danubiene spre Pontul Euxin. Această unitate coincidând în antichitate cu teritoriul mare al Daciei, iar azi fiind cuprinsă aproape în întregime în hotarele României, este formată, în mijloc, din coroana de munți care închide podișul Ardealului, iar la periferie de câmpiile Tisei, Munteniei și de pământul Moldovei până la Nistru: ea este udată de toată imensa rețea de ape a bazinului stâng al Dunării inferioare.

Numeroși și importanții afluenți ai fluviului

cari străbat Muntenia și Moldova, sunt tot atâtea drumuri ce converg către Dobrogea. În această provincie maritimă păstorii din Carpați găsesc pentru turmele lor stepe cu ierburii bogate și un climat mai potolit, bun pentru iernat, iar plugarii din Muntenia și din Moldova dau peste un pământ negru, fertil, cu nimic deosebit de cel din stânga Dunării. În sfârșit, și urli și alții întâlnesc pe drumurile Dobrogei pe negustorii Mării, cari oferă produsele unei industrii rafinate și elementele unei civilizații urbane, în schimbul grânelor și materiilor prime de tot felul, care se găsesc prin aceste regiuni bogate. Mediteraneenii sau Orientalii cari își opresc navele în Pontul Stâng și își creează acolo escale improvizate ori așezări temeinice: cetăți puternice, porturi, orașe strălucite, sunt atrași în primul rând de imensele bogății ale lumii carpato-danubiene. Nici splendida activitate antică a Histriei, a Tomitanilor, a Callatidei, a Dionysopolei, a Odessului, nici reînnoirea șchelelor byzantine dinspre gurile Dunării în secolul XI, nici înflorirea activității genoveze și venețiene în aceleași locuri în veacurile următoare, nu se pot explica numai prin fâșia de pământ, oricât de roditoare, a Dobrogei, tot așa precum atenția dată gurilor Dunărei și coastei dobrogene de puterile occidentale europene, după pacea dela Adrianopole, nu țintea în primul rând resursele locale, ci produsele holdelor vaste ale principatelor române.

Curentul de viață omenească dintre Dacia și Pontul Euxin peste Dobrogea e un fenomen firesc, simplu, tăcut. Evenimentele care îl caracterizează nu depășesc o importanță locală: rareori și numai indirect ating istoria universală. Siguranța legăturii dintre cele două maluri ale Dunării de jos e o condiție esențială de pace și de propășire atât pentru Dacia cât și pentru Dobrogea. Populația unității carpato-danubiene nu se poate resemna să renunțe la Dobrogea decât atunci, când și-a pierdut propria forță și propria libertate. Cea mai ușoară înviorare a ei se va manifesta din capul locului printr-o repede expansiune spre Mare. De aceea, din cele mai vechi timpuri populația Dobrogei, oricât de împestrată prin enclavale eurasiatice, ori prin colonizările meridionale,

a fost predominată de elementele carpato-danubiene.

Aspectul violent al curentului transversal al Dobrogei nu este în firea lucrurilor: el nu apare decât ca o urmare a vieții prin excelență rozboinice care se desfășoară pe calea longitudinală. Amenințați în legăturile lor cu Marea, Carpato-Danubienii sunt siliți să reacționeze. Invaziile nordice prin Dobrogea implică mai rareori această reacțiune: efemere prin natura lor, ele sunt prea puțin grave pentru relațiunile locale. Dimpotrivă, tendințele imperialiste din Sud, care urmăresc la Dunăre stabilirea unei frontiere absolute și durabile, constituie pentru aceste relații o primejdie de moarte și, astfel, nu se pot impune decât în măsura în care izbutesc să biruie împotrivirea acerbă a populației din stânga Dunării.

Caracteristica într-adevăr dominantă a istoriei Dobrogei este tocmai acest perpetuu conflict dintre ambițiile meridionale și reacțiunea carpato-danubiană. Persii nu izbutesc să ajungă la gurile Dunării decât după ce au slăbăvit rezistența Geților, reprezentanții prin excelență ai unității carpato-danubiene. Odrysii, ca să-și poată întinde stăpânirea până la fluviu, trebuie să se asigure de supunerea aceleiași populații. Alexandru cel Mare întâlnește pe Geții din Muntenia pe malurile fluviului, dar nu îndrăznește să-i urmărească până în Bărăgan și în Vlășia. Geții pricinuesc dezastrul lui Zopyrion și tot ei, sub Dromichete, îl fac prizonier pe Lysimach și-l silesc să le recunoască posesiunile străvechi de pe malul drept al Dunărei. Decăderea statelor elenistice, sub loviturile invaziei celtice, asigură Geților pentru multă vreme supremația politică în Dobrogea. Remaxos și Burebista apar ca protectori atotputernici ai cetăților elene dela Mare împotriva Tracilor din Sud și a Romanilor. Efemera pontocrație a lui Mithridate, reprezentând singura mare putere politică intervenită în Dobrogea de dincolo de Mare, s'a bucurat de concursul Geților, fiindcă, întocmai ca și cetățile elene locale, era un element de colaborare, deopotrivă de amenințat de imperialismul meridional al Romanilor. Efemera pontocrație a lui Mithridate, reprezentând singura mare putere politică intervenită în Dobrogea de dincolo de Mare, s'a bucurat de concursul Geților,

fiindcă, întocmai ca și cetățile elene locale, era un element de colaborare, deopotrivă de amenințat de imperialismul meridional al Romanilor. Afirmarea acestora în Dobrogea, prin expediția lui Lucullus Varro, la 72 în. Chr., a fost o urmare imediată a prăbușirii lui Mithridate. Geții se împotrivesc energic autorității romane. Ei sunt principalii autori ai înfrângerii lui Caius Antonius lângă Histria, la 61 în. Chr. Li vedem apoi, sub Burebista, intervenind în rivalitatea dintre Cesar și Pompeiu, iar sub Dicoes, amestecându-se în războiul dintre Octavian și Marcu Antoniu. Curând după aceea, la 29-28 în. Chr., îi întâlnim, sub Dapyx și Zyraxes, disputând pas cu pas pământul Dobrogei împotriva legiunilor biruitoare ale lui Licinius Crassus. Sdrobirea Geților din Muntenia prin victoria lui Aelius Catus, pe la anul 6 după Christos, înlesnește fixarea Romanilor la Dunăre, dar nu asigură liniștea Dobrogei. Pentru ca o graniță romană să fie statornicită la Dunăre, va fi nevoie de încă un veac de lupte, culminând cu uriașele eforturi ale lui Traian și cu exterminarea secularei națiuni geto-dace însăși.

E adevărat că, după această desăvârșită biruință romană, atât Dobrogea cât și Dacia ajung să cunoască cea mai strălucită înflorire din istoria lor, dar nu pentru că Romanii ar fi izbutit să înfrângă curentul de viață omenească dintre Carpați și Mare, ci tocmai fiindcă, prin cucerirea și colonizarea fostului regat al lui Decebal, au asigurat pacea la Dunărea de Jos, refăcând în folosul romanității unitatea carpato-danubiană dela Tisa până la Mare. Înlocuind pe Geți, deopotrivă în Carpați și la gurile fluviului, și adaptând la interesele lor tendințele a trei din cele patru mari lumi care înconjură Dobrogea, Romanii au realizat cea mai mare securitate pe care această țară a putut-o avea în vechime. Securitatea a fost absolută atâta vreme cât imperiul roman a azhuit să mențină în echilibru cea de a patra tendință, dinspre Nordul eurasiatic. Dar zilele întunecoase începură din clipa în care Costobocii, urmați ceva mai târziu de Carpi și de Goți, se năpustiră pe drumul longitudinal al Scythiei Minore. Părăsirea Daciei de către Aurelian rupea legătura acesteia cu Dobrogea, care nu mai păstra decât rolul de piață de arme a imperiului. Decadența acestei pro-

vincii pontice, inevitabilă de acum înainte, va fi din ce în ce mai gravă până la prăbușirea totală din secolele V și VI, când, cu toată scurtarea frontierei prin valorile dintre Tomis și Axiopolis și cu toate eforturile extraordinare ale lui Iustinian, va sfârși prin a rămânea pustie, la voia Avarelor și a Slavilor.

În evoluția unității carpato-danubiene, această epocă e cea mai tristă. Populația romană din Dacia, vegetând secol după secol sub jugurile succesive ale năvălitorilor, era total absentă în decisiivele evenimente care se petreceau la gurile Dunării. Abia prin preajma anului 1000, elementul romanic din stânga fluviului, transformat în națiunea românească actuală și ajuns la o minunată vitalitate etnică, începe să-și ia drumul din nou spre Mare și spre Balcani, acoperind aria de răspândire a Geților de odinioară. În veacul XIV această expansiune ia chiar o formă politică prin dezvoltarea principatului Munteniei și prin afirmarea suveranității lui Mircea peste cetatea Drâstorului și peste despotatul lui Dobrotici „până la Marea cea mare”.

Dar această intensă înaintare românească spre Răsărit a fost curmată odată cu venirea Turcilor. Principatele române, lipsite de izvorul principal al prosperității lor, prin pierderea gurilor Dunării și a Dobrogei, și prin suprimarea comerțului internațional pe Mare, cad și ele, slăbite, la voia noilor stăpâni. Turcii, luând la Dunăre rolul imperialist și pacificator pe care l-au avut Romanii în epoca cea mai fericită a expansiunii lor, s’au bucurat de împrejurările cele mai prielnice ca să dea acestor regiuni o mare înflorire. Totuși n’au făcut nimic. Eurasiatici prădalnici la origine, cărora un straniu destin le-a încredințat imperiul asupra Orientului și asupra Mediteranei aproape întregi, Turcii otomani s’au dovedit până la urmă incapabili de a se ridica deasupra neutralității lor inițiale de războinici cuceritori, trăind din munca celor cucerțiți.

Secolul XIX a adus marea revoluție istorică a naționalităților, culminând cu statornicirea hotarelor etnice din zilele noastre. Formațiunile imperialiste, care se dezvoltaseră prin disprețuirea acestor hotare, au dispărut. Geografia și-a luat revanșa asupra istoriei (I. Ancel). Nicăieri această expresie nu-și are o mai potrivită aplicare ca în cazul Dobrogei, a cărei înflorire extraordinară

sub ochii noștri purcede dela simplul fapt că, după înlăturarea dominației otomane dela Dunăre, gurile fluviului și litoralul adiacent au fost reintegrate în organismul viguros al unității carpato-danubiene.

Dintre cele patru tendințe variate care s'au impus în decursul istoriei în această provincie, trei sunt dictate de fire: una, distructivă, e cea eurasiatică a popoarelor de invazie, al căror neastâmpăr e provocat la obârșie de vreo năpastă naturală, secetă, foamete, molimi, ș. a.; alta, constructivă, este expansiunea păstorilor și plugarilor din Carpați și dela Dunăre spre Marea Neagră; a treia tendință, a oamenilor Mării, tot constructivă, e de asemeni înlesnită de natură, dar se găsește, în primul rând, în funcțiune de civilizația și de vrednicia navigatorilor. A patra tendință, în sfârșit, cea a Sudului, fie constructivă, fie indiferentă, a fost totdeauna artificială. În ciuda contiguității teritoriale cu Peninsula Balcanică, istoria nu ne arată nici o acțiune meridională care să se fi manifestat asupra ei fără o precisă premeditare omenească la bază. Însăși ideea de graniță la Dunăre n'a existat până ce un mare monarh oriental n'a conceput-o rațional ca un paliativ strategic împotriva amenințărilor scythe. Colonizările de Bessi, de Lai și de Ausdecenses balcanici în Dobrogea antică au fost făcute din inițiativa autorităților romane și sub supravegherea lor continuă, întocmai precum enclavele bulgare de azi din aceeași provincie sunt datorite în Nord inițiativelor rusești dela începutul secolului XIX, iar în Sud voinței colonizatoare a guvernului de la Sofia, după 1878. Aceeași constatare se impune pentru minoritatea găgăuză de pe Coasta de Argint, urmașă a Turcilor seldgiucizi aduși acolo de împăratul byzantin Mihail Paleologul, precum și pentru masele musulmane anatoliene și arabe din restul Cadrilaterului și din Deliorman, colonizate de Sultani. Niciunul din aceste elemente nu reprezintă o mișcare colonizatoare spontană, cum ar fi aceea a Geților din antichitate ori a Românilor din evul mediu și a celor mai mulți dintre cei de azi. Și nici nu pot fi comparate cu enclavele scythice, pecenege ori tătare, resturi întâmplătoare ale unor migrațiuni eurasiatice.

Cât despre Romani, cari au determinat într'un chip atât de durabil civilizația și naționalitatea Scythiei Minore, rolul lor în

această provincie a fost mai complex, căci au ajuns să reprezinte, trei din cele patru influențe exercitate asupra acestei țări. Trebuie să observăm dela început că aci colonizările în masă decise de autoritățile imperiale au fost puțin importante: n'a existat niciodată o *colonie* romană în Dobrogea. Mult mai numeroși au fost coloniștii cari s'au fixat individual și din proprie inițiativă, dintre cari o parte era constituită de veterani ai garnizoanelor locale, iar cealaltă de civili proveniți cele mai adeseori din provinciile danubiene ale imperiului. Deși venind mai de departe, mișcarea spontană a acestor coloniști are în comun cu aceea a Geților și a Românilor împrejurarea că îndreptarea ei spre câmpurile Dobrogei a fost deopotrivă determinată de direcția apelor Dunării și a afluenților ei. Am arătat mai sus că, dintre diferitele puteri imperialiste din Miazăzi, care s'au afirmat pe acest fluviu, numai Romanii au făcut operă pozitivă și trainică, fiindcă numai ei s'au adaptat la legile antropogeografice ale basinului danubian.

Pentru populațiile eurasiatice, Scythia Minoră reprezintă un drum, pentru oamenii Mării un cheiu de măruri, pentru imperiile meridionale și orientale iluzia unei granițe. Numai pentru Carpat-Danubieni ea înseamnă mai mult: o întregire esențială a patriei lor atât de organic unitară. E ceeace ne învață cele trei milenii de istorie a acestei provincii, pe care doar un observator superficial ar putea-o defini ca un pământ aparținând tuturor și nimănui. Natura a fost generoasă și cu acest colț de țară situat la o mare răscruce de influențe opuse. Ca o compensație pentru poziția ei primejdioasă, i-a creat un sprijin statornic și o garanție de prosperitate prin strânsa legătură cu marea unitate a Daciei.

RADU VULPE

NOTĂ. — Aceste considerațiuni fac parte din lucrarea „Histoire ancienne de la Dobroudja”, care se află în curs de publicare în volumul „La Dobroudja”, București, 1938, (Academia Română: „Connaissance de la terre et de la pensée roumaines”, IV).

Printre diversele lucrări care tratează despre problemele de geografie umană ale Dobrogei, cităm următoarele: J. Weiss, Die Dobrudscha im Altertum: historische Landschaftskunde, Sarajevo 1911, p. 22 și urm.; idem, Europe Centrale, Paris 1931 (în Géographie universelle de P. Vidal De La Blache și L. Gallois, IV), pp. 702–703, 781 și urm.; J. Ancel, Peuples et nations des Balkans, Paris 1930 (ed.

II, collection A. Colin), pp. 48 și urm., 68 și urm., 181–182, 193–195, idem, *Les frontières roumaines* București 1935, ed. II (ed. I în *Revue historique du Sud-Est européen*, XX, 1934), p. 26–44; idem, *Géopolitique*, Paris 1936, pp. 33, 37–38, 65, 71; S. Mehedinți, *Observări antropogeografice asupra Dobrogei*, în *Analele Dobrogei*, I (1920), p. 193–195; idem, *Dacia pontică și Dacia carpatică*, în volumul comemorativ 1878–1928; *Dobrogea: Cincizeci de ani de viață românească*, București 1928, p. 191–300; idem, *Le pays et le peuple roumain*, București 1937 (ed. III, în publicația Academiei Române: *Connaissance de la terre et de la pensée roumaines*, I),

p. 55 și urm.; V. Pârvan, *I primordi della civiltà romana alle foci del Danubio*, Roma 1921 (extras din *Ausonia*, X, p. 188–209); idem, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, București 1923, p., 15–35; idem, *Dacia: Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*, București 1937, pp. 5 și urm., 171 și urm.; C. Brătescu, *Populația Dobrogei*, în volumul 1878–1928: *Dobrogea. etc.*, p. 201 și urm.; Al. Arbore, *Infățișarea etnografică a Dobrogei în antichitate*, după lucrările lui Vasile Pârvan, ibidem, p. 177–190.

R. V.

DOBROGEA

*Țară de foc, amvon de cocori...
Pescarii scot soarele 'n plasă din mare,
Cu hohote roșii în zori izbucnește lumina;
Pe câmpuri azi macii se 'mbată cu sângele vechilor zei.*

*Unde încep descuiatele-ți raiuri și cine
Ar putea spune? Doar rugii cu crengi de tămâie.
Singurătatea în svelte oglinzi bântuiește,
Nechează cucuta în inimă.*

*Jar crud biciuindu-i cu patimă sâni,
Câmpia și-i obrăznicește 'n rotunde movili
Și-aprinșii luceferi adeseori cad în ispită,
In nopțile fragede ca niște amfore.*

*Albe cătune și-adună bordeiele 'n poală
Și nemărginit apoi sângerează în stepă un fluer nomad.
Lângă putrede ghioluri, bătrâne miresme
Își blestemă luntrile 'n care au călătorit.*

*Iată, geamia ciulește urechea la cer;
Pornesc, oare, norii la braț cu furtuna
Sau numai salcâmi ostează privind îngroziți
In sterpe fântâni semne aspre de secetă?*

*Fălfâie galbene șaluri de răpiți pe umărul tău,
Iarna prelung înfloresc mânioasele holde de vifor,
Țară de foc, țară de taină,
Pe care-o sărut pătimaș ca pe-o dragoste vie.*

DUMITRU OLARIU

IOAN N. ROMAN

RÂNDURI SCRISE PENTRU „UN TÂNĂR INTELECTUAL DOBROGEAN“

Tânărul care trece prin fața Curții de Apoi din Constanța și privește bustul, în bronz, ce imortalizează pe un mare și modest cetățean, nu va ști — poate — să răspundă la întrebarea :

— Cine a fost Ioan N. Roman ?

Acestui tânăr pe care-l preocupă, desigur, atâtea interesante probleme de actualitate și este obișnuit să creadă că lumea începe cu el — nu-i oare acesta minunatul apanagiu al tinereții ? — îi dedic articolul de față, în care încerc să schițez, cu sărace dar adânc simțite cuvinte, un portret al celui ce a fost Ioan N. Roman.

E bine să cunoaștem „viața bronzurilor“, pentru că a fost mai înțeleaptă și mai plină de rezonanță decât viețile noastre.

Cred că, dacă toți oamenii politici cari ne-au condus până acum, ar fi cunoscut experiența înaintașilor — adică viața acestor bronzuri — s'ar fi făcut mai puține erori în directivele statului.

Sunt oameni al căror destin se împletește și se confundă cu destinul unei țări sau al unei provincii: ar putea cineva să vorbească despre Dobrogea, fără a aminti pe Ioan N. Roman ?

Prezența lui, perpetuată în bronz aici, „la marginea mării“, ne amintește în fiecare zi, că spiritul lui a rămas printre noi și că marea lui amintire ne urmărește, de dincolo de viață, cu un surâs sau cu o dojană.

Ioan N. Roman — poetul, gazetarul, luptătorul politic, animatorul vieții sociale și culturale din Dobrogea — reprezintă pentru dumneata, tinere

dobrogean, care trebuie să contribui la înflorirea provinciei, unde ai văzut întâiul răsărit de soare, un emoționant și pilduitor exemplu.

Ascultă-l :

S'a născut în anul 1866, în Basarabia. Părinții săi erau păstori Ardeleni, originari din cea mai curată provincie românească : Săliștea. Vara porneau pibegi cu turmele de oi la munte, iar iarna își îndreptau drumul spre meleagurile Basarabiei sau ale Dobrogei. Așa se tălmăcește nașterea, întâmplătoare în Basarabia, a celui mai mic copil din familia lui Nichifor Roman.

Tatăl său, retras în anii maturității spre nordul Moldovei, unde își încropește gospodăria la Hârlău, moare destul de tânăr și lasă o casă plină de copii, de greutate și de nevoi.

Ioan N. Roman, susținut de maică-sa să-și termine clasele primare, e lăsat apoi, când „s'a făcut mare“, adică pe la 11 ani, să-și croiască singur drumul vieții.

A trebuit să rezide în sufletul acelui copil o mare pasiune pentru carte, care a învins toate piedicile și toate asprimile vieții. Roman dădea meditații și cânta, în coruri, Duminica, la biserică. Din banii câștigați cu atâta osteneală și trudă a putut să-și termine studiile liceale.

La 18 ani, absolventul liceului intră deadreptul în gazetărie și după primele luni de activitate numele său se face cunoscut la Iași. Tânărul ziarist scria frumos. Cu vizibil talent literar. Copilul de 18 ani citise poeziile lui Victor Hugo, ale lui Lamar-

tine, tradusese versuri din Corneille, întârziase nopți de-a rândul urmărind cu înfrigurare tot sbuciumul lui Raskolnikof și memorase unele strofe de îndrăzneală nouă ale lui Charles Baudelaire. Il interesa fenomenul literar și științific. Citea cărți de istorie antică și nu odată zorile îl găseau descifrând o însemnare ștearsă pe-un manuscris vechi.

Spirit organizator, combativ și perseverent, fundează la Iași ziarul „Drapelul”, de unde pornește campanii de mare curaj. Amintim, din luptele prin scris, faimoase în vremea lor, campania de o înverșunare fără seamăn în chestia „crimelor dela Dorohoi”, dusă în favoarea unor țărani acuzați că ar fi făcut contrabandă și pe care excesul de zel al unor sălbateci polițiști îi schingiuiseră, în închisori. Roman triumfă: țăranii sunt scoși din cauză, polițiștii — dovediți vinovați — sunt pedepsiți.

Tot în „Drapelul” el scrie o serie de articole, care-l arată ca teoreticianul ideologiei unei burghezii tinere ce aplica învățămintele doctrinelor revoluționare pentru explicarea și deslegarea singurei probleme sociale ce preocupa lumea românească de acum patru decenii: chestiunea țărănească.

Paralel cu activitatea ziaristică, Ioan N. Roman duce o bogată activitate literară. Publică versuri în „Convorbiri Literare”, faimoasa revistă a „Junimii”, unde cunoaște pe Eminescu, pe Maiorescu și întregul cerc junimist; deschide o polemică plină de urbanitate, cu Dobrogeanu Gherea, împotriva teoriilor sale sociale și literare. Pe Gherea îl impresionează tonul decent și punctele de vedere exprimate de tânărul publicist. Se împrietenește cu el și Roman devine colaborator la revista lui Gherea: „Literatură și Știință”.

În timpul acesta el se mută dela Iași la București, unde Beldiman scosese „Adevărul” și-l chemase în postul de prim redactor. Dar nu stă mult în Capitală. Voind să-și completeze studiile universitare, pleacă în Belgia, la Bruxelles. Trimețea de acolo de trei ori pe săptămână articole cu conținut literar, social și politic.

În 1893 o scrisoare a lui Ion Rațiu îl cheamă în Ardeal, în redacția „Tribunei” dela Sibiu. Era în anul grelelor frământări politice din vechea monarhie austro-ungară.

Roman întrerupe studiile, vine la Sibiu și se alătură în coloanele „Tribunei”, la lupta pe care d-rul Ion Rațiu o ducea cu toată vigoarea, susținând că „drepturile unui popor nu se discută ci se afirmă”.

În această atmosferă se căleşte sufletul lui Ioan N. Roman și în acest mediu de luptă se pregătește combatantul îndârjit care, un an mai târziu, poate să ducă, în calitate de președinte al Ligii Culturale

din Bruxelles, lupta împotriva lui Pazmondy, Asboth și a contelui Appony, într-o broșură scoasă în limba franceză, în care se afirmă drepturile Românilor subjugăți de tirania maghiară.

După ce își ia doctoratul în drept la Bruxelles cu mențiunea „magna cum laude”, Roman se întoarce definitiv în țară.

Aici, prin 1895, tipărește — sub imboldul lui Vlăhuță — un volum de *Poezii*, care se bucură de o frumoasă primire. Începe colaborarea la „Viața” lui Vlăhuță și a d-rului Ureche, unde, sub pseudonimul: *Dela Săliște*, scrie articole cu privire la soarta Românilor de peste munți.

Între, pentru puțină vreme, în magistratură și se stabilește apoi ca avocat, la Constanța.

• • •

Ce l-a atras pe Ioan N. Roman la Constanța?

Ce tainice legături sufletești îl chemau pe îndepărtatul țărm al Mării Negre?

Poate că poetul care a vibrat până în cea din urmă clipă în sufletul lui, s'a refugiat spre locurile de exil ale vechiului Tomi. Da, spre locurile de exil... Căci în Capitala țării, acolo unde prin activitatea ziaristică și literară își făcuse din fragedă tinerețe un nume cunoscut și stimat, îl aștepta pe tânărul doctor în drept o mare carieră politică și profesională.

Modest, preferând munca discretă și rodnică unei zgomotoase ascensiuni, el s'a instalat aici în Constanța, a cunoscut oamenii, locurile, a aprofundat problemele provinciei și din clipa descălecării sale până la moarte a rămas un fanatic și un ilustru dobrogean.

Ar trebui o descripție a romanticei Constanțe de acum patru decenii, pentru ca să se înțeleagă izolarea în care se arunca de bună voie tânărul Ioan N. Roman, întors din tumultul Parisului, al Bruxelles-lui, al Vienei și al celorlalte capitale apusene.

În primii ani dela instalare, Ioan N. Roman se distinge pe tărâmul profesional: este unul din cei mai apreciați avocați ai Baroului din Constanța.

Îl preocupă problemele sociale. Tipărește, în 1905, volumul: „Dobrogea și drepturile politice ale locuitorilor săi”.

Îl preocupă problemele de drept. În 1907 tipărește acel monumental „Studiu asupra proprietății rurale din Dobrogea” consultat și azi, cu folos, de profesioniștii barei.

Se avântă în politică, în cadrele partidului liberal și scoate ziarele „Drepturile Dobrogei” și „Farul”, prin care pornește o aprigă campanie pentru câștigarea drepturilor politice ale locuitorilor dobrogeni, campanie încununată de succes.

În anul 1913 e numit primar al orașului Cons-

tanța. Isbucnirea războiului mondial îl găsește deputat, reprezentând provincia dintre Dunăre și Mare în parlament, unde ia, în câteva remarcabile interpelări, apărarea populațiunii dobrogene, care mai simțea încă apăsarea regimurilor excepționale și abuzurilor administrative.

Spre sfârșitul anului 1918, Ionel Brătianu îl roagă pe Ioan N. Roman să redacteze un memoriu asupra drepturilor românești la stăpânirea Dobrogei, atât de mult dorită și solicitată de Bulgari.

Ion N. Roman îl scrie la Iași în timpul ofensivei viguroase a aliaților pe frontul apusean.

Condițiile în care a apărut memoriul intitulat: *„Drepturile, sacrificiile și munca noastră în Dobrogea față de pretențiunile bulgarilor asupra ei”* nu au fost de loc prielnice unei îndeletniciri intelectuale.

Lucrarea astfel întocmită se tipărește în grabă la tipografia Serviciului geografic al armatei, din ordinul generalului Coandă, pe atunci prim ministru și ministru de externe și a fost dată bărbaiilor politici cari ne-au reprezentat la Conferința păcii dela Paris.

Cartea e folosită cu succes: trimișii României găsesc acolo toată documentarea necesară. Dobrogea, în întregimea ei, e realitățile României.

Iată cum încheia I. N. Roman memoriul său:

„Stăpânită de strămoșii noștri Daci și Romani cu șapte secole înainte ca hoardele bulgare să-și fi făcut aparițiunea pe șesurile ei; stăpânită apoi de împărații Romani de Răsărit și după ei de Voevozii Țărilor Românești, dela cari Turcii au cucerit-o în secolul al XV; reincorporată în sfârșit, cu prețul sângelui, iar patriei-mume la 1878, — Dobrogea e vechiu pământ românesc și România are asupra ei drepturi istorice ce nu se pot tăgădui.

„Destinată prin așezarea și configurațiunea ei, să dea acces la Mare Ținuturilor din stânga Dunării, cu care totdeauna a fost unită prin cele mai puternice legături, — Dobrogea formează una și aceeași expresiune geografică, topografică și economică, ce nu poate fi divizată fără a o osândi la lăncăzire și ruină, iar pentru România ea este însuși plămânul prin care respiră și nu-i poate fi răpită decât numai cu voința de a o înăbuși.

„Populată din timpurile cele mai vechi de Români, ca porțiune a teritoriului pe care poporul românesc s'a format în cursul vremurilor și unde el a stăruit fără întrerupere, de secole, alcătuind și acum marea majoritate a populațiunii și stăpânind cea mai mare parte a solului ei, Dobrogea e țară românească și România, prin opera civilizatoare ce a îndeplinit acolo dela 1878 încoace și prin avântul economic și cultural ce i-a dat cu însemnate sacrificii, a cimentat și mai mult și pentru toți vecii,

legăturile ei, cu provincia sa de pe malul Mării Negre”.

Brătianu rămâne entuziasmat de promptitudinea cu care Ioan N. Roman își îndeplinise mandatul.

Îl întâlnește, la Parlament și-i spune în fața unui grup de deputați:

— „Acolo, la Iași, în vremuri de restriște, ne-am verificat sentimentele față de țara aceasta. Nu vuiu uita niciodată fapta d-tale, domnule Roman. Dobrogea îți va fi deapaururi racunosătoare”.

Jean Bart scrie astfel într'un foileton despre Ioan N. Roman.

„Natura îl înzestrăse cu dărnicie. Inteligență scilpitoare. Talent de scriitor și vorbitor improvizând cu mare ușurință. Avea un fin simț artistic înăscut. O rară supleță de spirit, deși om foarte modest. Suflet ales, entuziast și jovial. Causeur fermecător. Îi plăceau glumele și vorbele de spirit de care făcea un haz comunicativ la toată lumea care-l privea cu simpatie. În mozaicul populației dobrogene de pe vremuri, în mediul incolor al funcționarilor cari se perindau în viața provinciei oropsite, Roman era un rar tip cu relief artistic. Cei câțiva intelectuali rătăciți se strâneau instinctiv în jurul *Ilustrului*, cum îl numeau ei, pentru a savura cu voluptate verva și istețimea spiritului său strălucitor. Nu pot să uit farmecul povestirilor sale, amintirile despre Eminescu și Academia dela Bolta Rece a Iașului artistic și cultural. Pe malul mării, în jurul mesei ne delectam la taifas cu acest om de spirit, care radia simpatie, humor și optimism. Și totuși această fire de artist era un vajnic luptător pentru dreptate și adevăr...”

Jean Bart, era un mare cunoscător de oameni. În portretul lui, spiritul de observație al romancierului e dublat și de amintirea caldă a unui bun prieten.

Și noi l-am cunoscut pe Ioan N. Roman. l-am fost prieteni și colaboratori.

Seri dearându-l, „*Ilustrul*” — cum îi spunea toată lumea — și-a risipit în tovărășia mea și a altor constănțeni minunata sa vervă, incomparabilul său har de a povesti, humorul plin de galică subțirime și tot labirintul cunoștințelor sale, în discuții unde replica auditorului aproape nu exista: când vorbea Roman, ceilalți ascultau...

Poate în această uriașă risipire, în prezența lui totdeauna dinamică, totdeauna aclamată, în elasticitatea spiritului sau care înțelegea, deopotrivă, cu omenească pătrundere, suferințele și bucuriile tuturor, poate în această superbă claviatură morală sta farmecul omului care, deși a luptat și s'a zbu-ciumat o viață întreagă, a avut numai prieteni și

s'a bucurat de dragostea și devotamentul tuturor.

Mi-aduc aminte de entuziasmul tineresc cu care, la 63 de ani, pornise inițiativa ridicării monumentului lui Eminescu, la marginea mării. Ținea conferințe, organiza serbări, ducea o complicată și asiduă corespondență cu scriitorii din toată țara pe care-i invita să contribuie la încheiere a acestui gând pios.

Amințirile lui ?

Ioan N. Roman cunoscuse toate figurile mari ale politicii și literaturii românești. În reconstituirile lui apăreau Eminescu, Creangă, Titu Maiorescu, Vlăduț, Duiliu Zamfirescu, Iacob Negruzzi, Delavrancea, Coșbuc, pictorul Grigorescu, St. O. Iosif, Dimitrie Anghel. Apoi Ionel Brătianu, dr. Ion Rațiu, Petre Carp, Marghiloman.

Dacă un stenograf ar fi urmărit discret, câteva seri numai, povestirile sale, cred că s'ar fi putut tipări un volum, două, care ar fi reprezentat crâmpie necunoscute din istoria politică și socială a României din ultimele decenii.

În povestire, Roman pune tot talentul său oratoric și învăluia descripția cu tot darul poetic.

Dar poetul ?

Ar trebui să dăm prea ample proporții evocării noastre, pentru a ne ocupa, în amănunte, de profilul literar al „Ilustrului”. Voiu reproduce o singură strofă — concludentă, socot, pentru întreaga sa lirică — din acea elegie de toamnă pe care a intitulat-o *Noembrie* :

„Norii învăluie cerul cu pânzele lor călătoare.

Ruptă din ramură frunza se scutură cade și moare.

Deasă și umedă negura 'nfășură zarea 'n lințoliu,

Bura cernându-și-o rece ca plânsetul vastului
[doliu”

Ioan N. Roman nu a uitat niciodată începuturile sale ca om al scrisului cotidian, devotat sclaviei dulci a profesiunii noastre „care — cum se spune — duce oriunde, cu condiția s'o părăsești”. Strălucita sa carieră confirmă din plin proverbul.

Imi da, deseori articole pentru „Dobrogea Jună”, unde a fost un constant colaborator. Nu cred să li apărut, în toată presa țării, un panegiric mai just, mai frumos gândit și mai emoționant în lapidara lui prezentare, cum a fost cel scris de Roman în „Dobrogea Jună” la moartea lui Ioan I. C. Brătianu.

Un egoism profesional — vor spune poate unii — m'a făcut să cred totdeauna că Ioan N. Roman a fost înainte de orice, un mare gazetar. Un gazetar care a înțeles rolul social și greutatea cuvântului scris ; un gazetar, care când lua tocul în mână, avea convingerea fermă că se află în fața unui for suprem unde, în acuzare sau în apărare, trebuia să pună toată căldura și toată convingerea.

Ioan N. Roman, care, în tinerețe, apărând cauza unor bieți țărani năpăstuiți, apăra ideea de justiție ca simbol al întregii sale lupte de mai târziu ; care apoi s'a avântat în campania etnică pentru alipirea Ardealului ; care și-a închinat tot restul vieții cauzei românești în Dobrogea, — a închis ochii în după amiaza de 21 Iulie 1931, cu mulțumirea sufletească a celui ce știe că și-a făcut datoria față de Țară, de Popor și de Conștiință.

Nu-i oare acesta apusul cel mai majestuos, la care poate năzui un om ?

* *

Pentru a încheia aici portretul ilustrului cetățean al provinciei noastre — portret din care, desigur, lipsesc atâtea și atâtea nuanțe — ar trebui să mai adaug un amănunt.

Ți-l spun încet, tinere dobrogean, pentru care am scris reconstituirea acestei vieți.

Ți-l spun încet și fără nici un adaos. Vei înțelege singur, mai târziu, tăria morală pe care o cuprinde această mărturisire :

Ioan N. Roman — omul care a ocupat nenumărate și înalte demnități — *a murit sărac. Sărac și dator* .

CONST. N. SARRY

ELEMENTE DE CRITICĂ LITERARĂ

III

PROBLEMA „MISTERULUI” ÎN ARTĂ

Cuvântul cel mai plin de vrajă din dicționarul artei, singurul în măsură să vorbească dela sine și prin sine, să sugereze sufletului viziuni pururi noi și ademenitoare, este acela de „mister”.

Intuiției noastre, misterul se revelează ca însuși fondul lucrurilor văzute, ca o universală urzeală din substanța căreia se țese lumea gândului și a materiei. Cugețând, împărțășim uneori impresia, destul de ciudată de altfel, că, înainte de a actualiza în conștiință, ideile noastre se desprind parcă din adâncimi de besnă și tăcere. Neguros la început, auroral apoi, gândul ajunge să se rotunzească și să lumineze întocmai ca un astru, pe cerul conștiinței noastre.

Știința modernă, numește „inconștient” această sumbră, tăcută și incremenită împărăție, în cuprinsul căreia, ca într-o adevărată uzină, se plămădește necurmat substanța intimă a spiritualității. Care este însă configurația adevărată a acestui straniu generator de energie psihică, și în ce relații adânci se găsește cu elementele realității înconjurătoare, nimeni și nimic nu ne poate încă spune.

Înlauntrul acestui tainic colț al ființei omenеști, intuiția pare să sesizeze însăși vibrația autentică a vieții spirituale ce se desfășoară în întregul univers. Inconștientul s'ar înfățișa deci ca un adevărat ambasador în fiecare dintre noi, a ceace s'a numit de către omenire : Dumnezeu. Această realitate vie și veșnic prezentă a misterului

în noi, numită inconștient în limbaj științific, în care sunt concentrate toate potențele vieții cosmice, alcătuește adevărata patrie a visurilor, idealurilor și a ursitei noastre. Putem spune că prin mijlocirea inconștientului, omului îi este dat să cuprindă într-o oarecare măsură spiritul și inima lumii, și să fie însuflețit de ele.

Dintre artiștii și gânditorii moderni, care au început să traducă în teatru drama și tâlcul metafizic al misterului din noi și din afara noastră, să-i adâncească semnificația și înrăurirea pe care o exercită, este și Maurice Maeterlinck. În teatrul său, al cărui personaj de seamă pare să fie mai totdeauna Necunoscutul, Ursita, precum și în lucrările sale cu caracter filosofic, ne este dat să simțim cu o intensitate deosebită, prezența sălbatecă, covârșitoare și strivitoare în viața omenirii, a fatalității, singura realitate atotputernică. Omul și speța sa, fragile jucării în mâinile aspre ale necunoscutului, sunt, în tălăzuirea vieții universale, niște apariții efemere, neînsemnate, șterse, supuse morții și unei năprasnice ursite. Ca și Emerson, Maeterlinck nu vede în natură decât forțe dușmănoase, iraționale, nemiloase, care sfărâmă cu indiferență legile vieții și tablele de valori omenеști. De aici, înaltul suflu etic ce străbate opera sa, acea înțelegere desăvârșită a suferinței umane și acele repetate și stăruitoare îndemnuri către iertarea și dragostea semenilor, singurele care pot îndulci greul vieții noastre.

Misterul, privit ca o uriașă canava pe care ne brodăm sensibilitatea, face parte constitutivă din țesătura lăuntrică a teatrului shakespearean, alcătuiind chiar caracteristica sa esențială. Prezența misterului la Shakespeare, este ca și prezența aerului în viața noastră. În „Hamlet”, unde misterul prinde forme dintre cele mai concrete, una din eroine face următoarea reflecție: „Știm ce suntem, dar nu știm ce putem deveni”. În acest lapidar și concentrat aforism, Shakespeare definește cu o uimitoare precizie problema cea mai temerară, adevărată problemă a problemelor, pe care și-a pus-o, nu fără a simți fiorii groazei, omul de ieri și de totdeauna.

Dealtfel, mai toți eroii shakespeareani sunt creați în climatul acestei cugetări, într-o atmosferă de nesiguranță și nestabilitate psihică, de continuă împletire între vis și realitate. De aici și acea splendidă libertate de gândire și acțiune, acea îndrăzneală de conștiință și atitudine – atât de caracteristică la omul Renașterii – apăsătoare pe care numai spiritele largi și neîncovoiate de rigiditatea principiilor și a prejudecăților, le pot avea. În bună parte, elementele așa zise „stranii” din operele lui Shakespeare, își au origina în această nesiguranță metafizică, în participarea într-o largă măsură în viața eroilor, a scepticismului filosofic, a iraționalului, a misterului.

În artă, poate nimeni n'a izbutit să înfățișeze atât de sugestiv prezența și drama misterului ca Rembrandt. Inspirându-se din înțeleapta modestie a vieții creștine, din interesul deosebit pe care Crist îl purta lumii neînsuflețite, negrăitoare și umile, Rembrandt a sensibilizat cu o putere de exteriorizare și plasticizare nemaîntâlnită, „dureroasa luptă ce o dă lumina cu umbra – cum ne spune Taine – toate contrastele, toate conflictele, ceea ce este mai covârșitor și mai mortal lugubru în noapte, ceea ce este mai fugar și mai melancolic în umbra îndoelnică, ceea ce este mai violent și mai irezistibil în izbucnirea zilei”.

Despre Rembrandt se poate spune cu drept cuvânt, că a pictat durerea lumii nevăzute, sufletul hârțuit al lumii inexprive și tăcute în aparență, dar sbuciumată de cele mai dramatice lupte. În pânzele sale trăesc toate grozăviile și colcăirile sălbatice ale misterului care ne înconjoară, ne pătrunde și ne strânge în mrejele sale.

lata dece, ca și Maeterlinck, Rembrandt, cel mai înțelegător artist al creștinismului, pune accentul pe durere și milă.

În eforturile artiștilor de a sensibiliza și tălmăci misterul, care alcătuește cealaltă emisferă a realității, și în originalitatea acestei viziuni, stă și valoarea lor. Peste realitatea simțurilor și a intelectului nostru, artistul este chemat să adauge realitatea intuiției sale. De adâncimea acesteia, depinde și adâncimea operei pe care ne-o dăruie.

În artă, misterul e ca și Fata Morgana: te ademeneste, te sugestionează și te înflăcărează peste măsură. Spectacolul misterului, pe care artistul îl ghicește în ființa lui și în afară de el, deslănțuie întrinsul mirajul viselor, al idealurilor și patima creației. Intensitatea cu care artiștii trăesc vraja și groaza misterului, și imaginea pe care o grefează în suflet apăsarea necunoscutului, dau măsura și dimensiunile creației artistice.

Citim, de pildă, înlăuntrul operelor lui Michel Angelo și Beethoven, o sălbatecă încordare spre necunoscut, o înfiorare sublimă în fața necuprinsului, o uimire așa zicând prometeică, în care, pe lângă unele tresăriri luminoase ale sufletului, simțim, dureros de viu, sentimentul groazei și al desnădejzii.

Acest chin metafizic al inimei este alfa și omega în procesul plămuirii artistice. Din confruntarea inimei cu necunoscutul, se zămislește opera de artă. „Astfel – scrie Auguste Rodin – toți maestrii își avântă pasul până la îngrăditura Necunoscutului. Unii dintrînșii își sdrobesc fruntea de ea; alții, cu imaginația mai optimistă, cred că aud de dincolo de zid, ciripitul păsărilor măestre cari umplu grădina tainică”.

Misterul, intuit ca izvorul din care realitatea își trage substanța, alcătuește și la Dostoievski adevărata temelie pe care se sprijină întreaga structură sufletească a eroilor săi. Una din trăsăturile esențiale ale operei lui Dostoievski, este aceea de a amesteca în egală măsură misterul cu lumina, misticismul cu realitatea, și de a le înfățișa în procesul lor tainic și complex de întrepătrundere, în determinările și conflictele lor reciproce. Resortul intim al gândurilor lui Raskolnikov, de pildă, se încheagă și se desfășoară în domeniul visului și al misterului, în împărăția necunoscutului și a umbrelor, dar actele sale se săvârșesc în lumina celei mai aprige reali-

tăți. De aici și puternicul dramatism care pulsează înăuntrul romanelor sale, aceea impresie de viu, de veridic, de etern omenesc pe care ne-o împărtășesc. Ca și la Maeterlinck, soarta joacă și la Dostoievski cel dintâi rol. Ea conduce, grăbește sau încremenește rostogolirea acțiunilor; ea deslănțuie patimi, viziuni, fanatisme în sufletul eroilor, și tot ea împlinește sfârșitul fiecăruia dintre ei. Dar, pe când la Dostoievski aceste drame se petrec în larma vieții de toate zilele, la Maeterlinck totul se înfăptuește în umbră, în semiobscuritatea conștiinței, în ceața și tăcerea visului. Dostoievski este un pictor realist al misterului pe care îl găsește în miezul celor mai neînsemnate fapte ale vieții. Mister și realitate sunt prezentate ca două fețe ale aceluiași lucru. Nici una nu subordonează și nu desființează pe cealaltă.

Nu același lucru se întâmplă însă la un E. T. Hoffmann sau Edgar Poe. La acești scriitori, misterul a resorbit conținutul realității, în locul căreia s'a înstăpânit visul și umbra necunoscutului. Personagiile ne par plămuiți hipnotice, mânați în acțiunile lor de forțe străine, am putea spune de capriciile unui hazard, care a sfărâmat în tranșii pârghiile și logica personalității. O tentație diabolică le însângerează parcă liniștea sufletului, un gând rău îi muncește, le conduce pașii și îi strivește sub povara lui. Având bolta rațiunii sfărâmată, ei acționează instinctiv, inconștient, mecanic, în mijlocul unei tăceri care te înfioară. Misterul a absorbit licărirea de conștiință și de voință a acestor eroi, elemente care îi echilibrau și armonizau cu restul lumii înconjurătoare, înlocuindu-le cu rațiuni străine de sufletul lor. Simți necunoscutul deslănțuindu-și urgiile în bielele lor fapte, neînsemnate bărcuțe în mijlocul unui ocean înviforat și fără de sfârșit. De aici și răscolirea dureroasă și neînțeleasă, pe care o produc în sufletul cetitorului operele lui Hoffmann și Poe.

În mare parte, vraja pe care opera de artă o răspândește în juru-i, se datorește forței cu care sensibilizează misterul participării în țesătura spirituală a operei, a ceea ce s'a numit mirajul necunoscutului.

Sufletul modern, mai mult decât sufletul altor vremi, pare obosit, nemulțumit de sine, desnădăjduit, cu inima flămândă de Dumnezeu, de iubire, de liniște deplină,

de lumea pe care gânditorii și marii artiști o întrevăd dincolo de zare. Sălbateca nedumerire a unui Dante în fața necunoscutului, oprește avântul acestui suflet în largul lumii; dar optimismul și seninătatea unui Goethe, îl deslănțuie.

Iată de ce credem că menirea artistului de azi trebuie să fie aceea de a desvălui sufletelor afinități noi și trainice cu marele suflet al lumii, cu Dumnezeuul adevărat, aducător de liniște și mângâiere. Opera sa, să fie o lampă aladinică, prin mijlocirea căreia omul să poată ceti mai ușor hieroglifile aruncate pe bolta largă a cerului tuturor fericirilor. „Impunem artei — scrie Guglielmo Ferrero — să ne arate necunoscutul, să ne ridice spre lumea transcendentă, să ne pună în legătură sufletească cu absolutul, să fie ușoară și înțeleasă, obscură și grea, să se întindă asupra întregului pământ, să stăpânească timpul, și să săvârșască în fiecare zi sborul lui Icar: sfortare desnădăjduită, de o putere aproape supraomenească, cu riscul unei căderi mortale”.

Misterul, înțeles ca patria Necunoscutului, a adevăratei realități care se ascunde simțurilor și minții noastre, a încordat și deslănțuit întodeauna forțele creatoare ale spiritului uman. În marile opere, misterul alcătuește însuși climatul intim înăuntrul căruia trăesc datele sensibile ale artistului. Și nu e mai puțin adevărat, că și gândirea modernă tinde să pună din ce în ce mai mult temei pe datele nemijlocite, imediate, ale sufletului, pe lumea intuițiilor, a viziunilor și a esențelor proprii acestui suflet, și nedate în experiența sensibilă. Irraționalul, visul și în general misterul, încep să fie înfățișate ca făcând parte integrantă din ființa lumii și deci să fie înglobate în conținutul realității.

Experiența sufletească, așa cum ni se revelează dela sine, tinde deci să înlocuiască valabilitatea exclusivă a experienței practice, sau cel puțin s'o întregească cu valorile ei.

Iată de ce, cuvintele lui J. G. Fichte: „Materia ce alcătuește spiritul viu, e dincolo de soare, și dincolo de toți sorii, este materia din care sunt făcuți acei sori”, își păstrează și azi prospețimea și vraja tălcului infinit pe care îl ascund.

TUDOSE DRACEA

A M I N T I R I

*Am strâns amintirile în inimă, ca 'ntr'un album,
unde stau fără viață, fără vis, fără parfum
ca florile presate'n herbar, și așteaptă primăvara eternă,
când se vor lipi din nou de creanga lor și va fi lucerna lucernă,
zambila zambilă, șoaptele șoapte,
iar amintirile inimii fapte.*

*Dar vor trece iernele de cinci ori câte șapte
și mintea va îmbrăca haina înțelepciunii albe,
și totuși amintirile nu vor fi fapte
ci numai trecătoare icoane'n album
unde vor sta fără viață, fără vis, fără parfum.*

*Numai când sufletul hulub se va smulge din tină
și va porni săgeată spre stele către hodină,
iar pământul va înghiți lacom, lutul corpului meu,
voiu simți crescând vremea din amintirile mele,
și poate voi ctitori alte fapte în alte stele.*

AUREL FEDINC

CRONICA MĂRUNTĂ

CONVORBIRI LITERARE, vechia INSTITUȚIE de covârșitor prestigiu și de uimitoare tenacitate constructivă, intrând în al 72-lea an de viață, a trecut sub conducerea profesorului I. E. TOROUȚIU. Așa dar, soarta celei mai de seamă publicațiuni culturale din vechia Țară, se află astăzi în mâinile de febrilă vrednicie ale unui Bucovinean, care, în numele provinciei din care s'a desprins, își expune programul și poartă la muncă neostoită, atât pe cei „care și-au mai răspândit prin aceste pagini redul muncii și cercetărilor“, cât și pe cei „care-și vor pune la încercare priceperea și înzestrarea dela fire.“

Programul d-lui I. E. TOROUȚIU, care se întinde pe 22 pagini compacte ale primului număr apărut sub îngrijirea d-sale, nu este numai „o profesiune de credință“. Noul conducător nu privește CONVORBITRILE LITERARE atât ca pe-o revistă cu rost limitat, cât ca pe-un AȘEZĂMÂNT de perpetuă viațuire. Iar pe sine nu se privește ca pe-un „director“, ci ca pe un demnitar de gravă răspundere, chemat la conducerea unei ACADEMII, care, deși fără statute, fără patrimoniu material și fără stampilă, prezidează totuși, de șaptezeci și unu ani, destinele culturii noastre naționale. Domnia sa ne înfățișează — nu un program... de guvernământ, ci unul de acțiune și conducere, de pază și de muncă, în spirit de conștiință și unitate, dar mai ales de continuitate. Pentru că, în convingerea d-lui TOROUȚIU, ca și-n a noastră, CONVORBITRILE LITERARE nu 'nseamnă nici „școală“, nici „curent“, ci PĂMÂNT de prodigioasă rodire și de infinită înnoire; PĂMÂNT care se confundă cu însăși bogăția spirituală a României Moderne, și care, tocmai pentru aceasta, trebuie îngrijit în spiritul celui mai orgolios egoism național și-n sentimentul celei mai geloase paternități. CONVORBITRILE LITERARE nu e o revistă, ci o expresie. E un monument crescut din spirit și în spirit. Așa că, „ni-

ciodată, nicăierea, și mai puțin din acest loc, nu trebuie să se strecoare gândul de amurg,“ zice d. TOROUȚIU. „Și nici de republicanism literar“, adaugă tot d-sa. Iar mai departe, ca o sinteză programatică: „Sincronizare? Da! Hărnicie fără preget, sărbătorească înălțare a vredniciei tăcute și pline de înfiorare, — epopeie a veacurilor înegrite de suferințe și aureolate de înțelepciunea așteptărilor; resemnare și împăcare, și, din iertare de Christ, puterea biruinții peste timpuri și întuneric!“

Citind programul d-lui TOROUȚIU, ne-am adus aminte de multe lucruri și ne-am gândit la multul AUTOHTONISM... Ne-am amintit că Arta este un Adevăr, și că adevărurile nu se înțeleg atât cât SE SIMT. Ele lovesc mai mult în sensibilitate, iar gradul de sensibilitate este condiționat nu atât de intensitatea cât de PURITATEA vibrațiilor ce-l ating. AMESTECUL, oricât de ingenios și bine dozat ar fi el, nu poate fi decât cel mult interesant, dar niciodată determinant în creșterea unei culturi sau a unei sensibilități. Condițiile de viață, sunt impuse de locul pe care se zămislește viața. De aici toată deosebirea dintre semințele lumii și rodirile pământului. Filosofia Budistă e magnifică, e uimitoare, e incomparabilă ca logică și sinteză, dar... e PENTRU A-COLO! Luptele de tauri, atrag sute de mii de oameni LA SEVILLA, dar la București ar muri de foame și taurii, și toreadorii, și managerii. La Parma cresc violete ca nicăeri, întinderile polare abundă de flori de ghiță, dar în Sahara nu poate crește nici un ghiocel. Am vrea și noi s'avem păduri de portocali, de banani sau de cocos, după cum și Indienii or fi vrând să aibă multe dela noi. Dar NU SE POATE! La fiecare grad de altitudine sau latitudine, viața se desvoltă în condițiuni cu totul aparte și impune ființelor de tot felul o creștere, un caracter și o sensibilitate tot atât de aparte. Și-n lumea umană, ca și-n cea animală sau vegetală, fenomenul e isbitor și cu neputință de

rectificat. Incercând să se sustragă acestor legi, oamenii se pervertesc, iar în cazul cel mai bun, degenerază. Se pervertesc, în sensul că nu mai sunt sinceri, și degenerază pentru că se supun, cu sau fără voie, unor alte condițiuni de viață, care le slăbesc și sensibilitatea, și respirația, și sborul.

Rusul e mistic, Germanul e liric, Francezul entuziast, Englezul flegmatic, Italianul meloman, Orientalul visător! De ce? Pentru că fiecare este expresia solului și climatului sub care trăiește. Rusul se confundă cu infinitul stepelor, Germanul cu cântecul naturii, Francezul cu exuberanța vegetației, Englezul cu înfruntarea primejdii, Italianul cu armonia valurilor, Orientalul cu misterul... E firesc dar ca și arta lor să poarte pecetia acelorași medii și să se înfioare de același mister, confundându-se cu ele. Homer se confundă cu Hellada, Dante cu Italia, Balzac cu Parisul, Gogol cu stepa și Caragiale cu București. Ei au dat expresie unor sentimente universal omenești, pentru că oricine îi înțelege, dar riguros autohtone, pentru că în opera lor palpita genul rasei din care porced. Cine și-l poate închipui pe Cyrano altceva decât francez? Ioan Creangă, oriunde s'ar fi născut, ar fi fost tot Creangă, dar NU CEL DIN HUMULEȘTI. El este un rod al Moldovei, și, fără să se rușineze, își plimbă pretutindeni sumanul, opincile, și chiar râia cu care l-au împodobit caprele IRINUCĂ! Iar lumea cea largă și mare, îi face loc, și se descoperă în fața lui, salutând geniul Moldovenesc și trundându-se să rostească fără greșală numele lui MOȘ BODRÂNGĂ!

Așa că „misterul creației” are multe mistere. Dar toate sunt îngropate sub scoarța pământului din care ți-ai sorbit viața, și sub strălucirea soarelui care te-a crescut. Și filosofia, și religia, și arta ta, se vor asemăna cu ele, pentru că tu luneci pe firul unui infinit șir de generații care ți-au clădit sufletul, întru supremul privilegiu de a fi odată, cândva, interpretul lor! Cu cât mai AL LOR, cu atât mai mare și mai fericit meșter vei fi!

Așa și-au înțeles menirea toți marii făuritori. Și Leopardi, și Dostoevsky, și Wagner, și Eminescu, și Coșbuc. Ei și-au zidit opera în spiritul acestei conștiințe, și, tocmai pentru că au trăit în condițiuni de viață cu totul diferite, s'au integrat universalității. S'au înfățișat lumii în straiul lor, și înfruntă Eternitatea din pragul Neamului care i-a dăruit Universului!

Din adâncul celor 71 ani ai CONVORBIRILOR LITERARE, se înalță, majestuos, acest adevăr. Domnul I. E. TOROȚIU a știut să-l înțeleagă, după cum a știut să prindă firul continuității și să se pătrundă de fiorul conștiinței și al răspunderii istorice. Primind torța pe care i-o aruncă, din trecut,

destinul, bunul meu prieten își îndreaptă cu emoție ochii spre tineretul „cu adevărat generator de idei noi”, și-l poartă la respect pentru cei „pe al căror drum au ajuns până aici”, și la muncă pentru cei care așteaptă la celălalt capăt de drum!

Articolul publicat în numărul trecut al revistei noastre sub titlul „Scriitori tineri, scriitori bătrâni...” a avut darul să supere pe un „tânăr” confrate și prieten și să-l îndemne la un răspuns pe care nu-l așteptam. Domnul Vasile Damaschin, care semnează în „Seara” acest răspuns, ne acuză de „violente”, și ca să dovedească aceasta, citează un lung pasagiu din articolul nostru, căruia îi adaugă foarte numeroase puncte de întrebare, adică de nedumerire. Și ajunge la concluzia că nouă „nu ne place altă literatură decât cea sămănătoristă”.

O concluzie cu totul falsă, pentru că semnațarul acelui articol, dacă poate fi acuzat de „violente”, în schimb nu poate fi socotit un sămănătorist, deși are tot respectul pentru mișcarea numită astfel.

Dar să ne ocupăm numai de ceea ce d. Damaschin numește „violente”. Domnia sa știe, ca și noi, că atunci când trebuie să descrii sau să redai o acțiune violentă, nu te poți sluji de un stil temperat sau monoton. Așa că violent nu este tonul nostru, ci acțiunea de care ne ocupăm, adică „revoluția” tineretului de îndată după război, pe care, din fericire, îl socotim „reintrat în datină”. Cel care semnează articolul din „Pontice”, nu se sokoate nici „tânăr”, nici „bătrân”, ci, cu îngăduința d-lui Damaschin, numai scriitor. Și privește fenomenul creației numai prin prisma lui estetică. Or, activitatea și atitudinea tineretului DE ATUNCI, au fost lipsite tocmai de această frumusețe, lucru de care s'a resimțit întreaga lor „operă”. Lucru pe care, cei cumiți, îl recunosc. Și apoi, nu noi „subtilizăm” lucrurile sub forma problemei dintre „tineri” și „bătrâni”, ci acei care se agită și se înfățișează lumii ca fiind grupați aparte, cu idealuri estetice de care, ar vrea să spună, că numai ei au dreptul și putința să se apropie.

Enervarea d-lui Damaschin nu este justificată, iar gândul de care ne acuză nu ne-a fost niciodată călăuză.

G. M. V.

Printre romanele apărute în ultimul timp, este și „Seria Marga Munteanu”, datorită d-lui B. Iordan.

Autorul, care a scos de curând și viața romanțată a „Gretei Garbo”, pare a fi un neobosit poli-

graf. Scrie mult, publică mult și, ignorând beneficiul material foarte ipotetic, socotim că pierde și mai mult. Talentul, care nu-i lipsește, este neputincios în fața imperioasei trebuințe de a înegri atâtea sute de pagini. Bănuim că D. Iordan și-a făcut vreun imobil, căruia îi mai trebuie o ușă, o balama sau un zăvor. Și-atunci, fuga la birou, scrie un „roman“ și pe urmă la editor. Zece, cinsprezece mii de lei scont. Zece saci de ciment, o sută de cărămizi, nu mai știm câte ocale de var, și casa crește ca din pământ...

Dar faima D-sale scade, chiar dacă aleargă la colaborarea d-lui Lucian Predescu, cu care a scris viața lui Caragiale!

E păcat. Și e urât. Pentru că repetăm, d. Iordan are talent. Și nu trebuie să se coboare sub nivelul normaliştilor, de pildă. D-sa e un autodidact, și-i se impune, să fie cât mai atent și cât mai migălos.

Nu trebuie să-l facă pe franțuzitul, întrebându-l

pe românește expresii ca „mişcare furtivă“, „dintr'un bond“, etc. și nici să-i scape vulgarități ca aceia pe care o pune în gura unei normaliste: „a abuzat de mine“. Apoi nu trebuie să uite că nu toți oamenii vorbesc la fel cum fac personagiile d-sale, și nici toate situațiile nu slujesc adâncirii problemei pe care și-o pune.

„Seria Marga Munteanu“ e o carte... de serie. Un scriitor vrednic poate scoate șapte-opt pe an, dar literatura nu câștigă nimic, și nici cititorul, și nici autorul, chiar dacă a isbutit să-și completeze geamurile la imobilul nou zidit. Să scrie deci mai rar, ca să fim siguri de calitate.

Capitolul „Lucruri simple“ publicat în numărul de față sub semnătura d-lui G. M. Vlădescu, este un fragment dintr'un roman inedit.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI:

MARIA S. PALLADE : „Suzana“, Roman, Edit. „Cartea Românească“, București.

MATEI ALEXANDRESCU : „Jocul cuvintelor“, Poeme, Edit. „Cartea Românească“, București.

BERNARDIN de SAINT-PIERRE : „Paul și Virginia“, Roman, trad. de Al. Lascarov-Moldovanu, Edit. „Cugetarea“, București.

S. MEHEDINȚI : „Poporul“, (Cuvinte către studenți), Ed. III-a, Edit. „Cugetarea“, București.

AL. LASCAROV-MOLDOVANU : „Drumuri“, Edit. „Cugetarea“, București.

I. M. RAȘCU : „Alte opere din literatura română“, București, 1938.

ALEX. BILCIURESCU : „Femeia din noroi“, Roman, Edit. Libr. „Principele Mircea“, București.

ALEX. BILCIURESCU : „Vitriol“, Roman, Edit. „Cartea Românească“, București.

F. ADERCA : „A fost odată un imperiu“, Roman, Edit. Socec, București.

G. TUTOVEANU : „Sonete“, Tip. „Bucovina“, București.

B. IORDAN : „Seria Marga Munteanu“, Roman, Ed. „Cartea Românească“, București.

VASILE CULICA : „Ili“, versuri, Ed. „Festival“, Silistra.

ALEXANDRU NICONOR : Versuri. Ed. „Festival“, Silistra.

REVISTE :

„CONVORBIRI LITERARE“, Anul 72 No. 1, Director I. E. Torouțiu, Str. Argentina 39, București.

„FRONT LITERAR“. Anul III No. 9-10. Brașov.

„RAMURI“, Ian.-Febr. 1939, Graiova.

REDACȚIONALE

Atragem atențiunea d-lor autori, că ordinea în care se publică materialul, este impusă de necesitățile tehnice, așa ca nu primează nici o preferință.

Toate manuscrisele, corespondența, cărțile destinate recenziilor, precum și publicațiunile care vor să facă schimb cu revista noastră, vor fi trimise Redacției, Str. Searlat Vârnav No. 27, Constanța, pe numele d-lui Alex. Gherghel.

Manuscrisele nepublicate nu se inapoiază.

CUPRINSUL:

IOAN MICU	. Abrittus.
GEORGE GREGORIAN	. Miniatură.
VALERIAN PETRESCU	. Fata Morgana
G. M. VLĂDESCU	. Lucruri simple
RADU VULPE	. Considerațiuni generale asupra Istoriei Dobrogei.
DUMITRU OLARIU	. Dobrogea.
CONST. N. SARRY	. Ioan N. Roman
TUDOSE DRACEA	. Elemente de critică literară.

CRONICA MĂRUNTA

Noile „Convorbiri Literare“, — Un „tânăr scriitor“ supărat.
„Seria Marga Munteanu“.